

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

**UUDISPILDI MITMEKESISUS EESTI PÄEVALEHTEDES: EESTI UUDISED
2005. AASTA SEPTEMBRIS**

Bakalaureusetöö

Autor: Jaanika Meier
Juhendaja: Prof. Epp Lauk

Tartu
2006

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	5
Mitmekesisus	5
Arvamuste mitmekesisus	8
Allikate sotsiaalne staatus.....	9
Vähemused meedias	9
Uudiste laenamine	12
Viitamine laenule uudises.....	13
Uudisväärtuslikkus ja uudise esiletõstmine ajalehes	14
Uurimisküsimused:	16
VALIMI JA MEETODI KIRJELDUS	17
Valimi kirjeldus	17
Meetodi kirjeldus	19
TULEMUSED	25
Ainulaadsed ja sarnased uudised	25
Uudiste päritolu (autorid)	28
Uudises esindatud huvigrupid ja vaatenurgad	34
Geograafiline mitmekesisus	40
Sotsiaalne mitmekesisus	42
Ajakirjaniku arvamus loos	43
Loo allikate sooline ja etniline mitmekesisus.....	44
Ajakirjaniku soo ja etnilise tausta seos allikate kasutamisega	46
Loo peategelaste sooline ja etniline mitmekesisus	52
Uudised, mis ilmusid mitmes lehes	52
Viitamine teisele lehele ja kinnipidamine kokkuleppest	53
Uudise liikumine ühest lehest teise	56
Uudise mahu võrdlus erinevates ajalehtedes.....	58
Fookus	60
Foto	62
Samad ja erinevad allikad sarnastes uudistes	66
Vastuollu minevad faktid.....	68
Tulemuste kokkuvõte	70
DISKUSSIOON	72
KOKKUVÕTE	75
SUMMARY	76
KASUTATUD KIRJANDUS	77
LISA 1. Meetod	79
LISA 2. 19 teemablokki	82

SISSEJUHATUS

Kui inimene ostab uue raamatu, mille sisu on samasugune juba tema öökapil lebava raamatuga, siis ta ei ole ostuga rahul – see ei kanna endas uut informatsiooni, ei ole huvitav ega ka kasulik. Õnnetuna tunneb ta end ka siis, kui ta loeb lehest seda, mida on juba lugenud ja näeb lehes rääkivat inimest, kes seal iga päev räägib.

Ajaleht aga peaks arvestama eelkõige lugeja huvisid ning olema ühiskonna foorumiks, kuhu kõigi arvamused ja mõtted kostuksid. Teisalt peaks info liikuma ka teistpidi – inimesed peaksid meediast leidma neid huvitavad sõnumid ning saama ka nende vahel valida.

Demokraatia eksisteerimise eelduseks on infoühiskond, kus miski ei tohiks info levikut takistada. Paljud aga väidavad, et kui kommunistliku režiimi ajal oli inimene see, kes info levikut takistas, siis nüüd on selleks raha ja sellest tulenevalt ka ajapuudus, kuna tänapäeval ka aeg maksab raha.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on anda ülevaade kolme Eesti päevalehe (Postimees, Eesti Päevaleht ja SL Õhtuleht) uudispildi mitmekesisusest. Võiks arvata, et mida rohkem väljaandeid on, seda mitmekesisem on ka uudispilt. Selles töös püütaksegi välja selgitada, kas see nii on.

Inglise keelne sõna *diversity* on hästi mõistetav, aga halvasti tõlgitav, see võib eesti keeles tähendada nii variatiivsust – ühe asja teisenemist, vaheldumist; mitmekülgsust – ühe asja mitut külge, vaatenurka kui ka mitmekesisust. Selles töös on kasutusel mõiste mitmekesisus, kuna see sõna kirjeldab kõige paremini töös uuritavat – kui mitmekesised on päevalehtedes pakutava uudispildi komponendid.

Uudispilti mõjutavad näiteks allikad, kes uudistes räägivad, aga ka kohad, millest räägitakse. Lehtedesse ei jõua sageli väiksemate ja kaugemate kohtade probleemid, mille tulemuseks on see, et uudispilt ei ole piisavalt mitmekesine. Ka selles töös leiab vastuse küsimusele, milliseid kohti kajastatakse lehtedes rohkem ja milliseid vähem.

Aja- ja rahapuudus tekitab aga seda, et uudiseid laenatakse teistelt lehtedelt või kirjutatakse pressiteadetest maha, seetõttu peavad inimesed erinevates väljaannetes lugema juba loetud uudiseid, mida nad on juba enne lehe lugemist televiisoris nähtud ja raadios kuulnud.

Eesti Ajalehtede Liit peab informatsioonivabaduse teemat oluliseks eelduseks, et Eestist saaks avatud ühiskond. Seetõttu on EALL aktiivselt tegutsenud avaliku teabe seaduse vastuvõtmise nimel, aga selle liikmeslehed on vastu võtnud ka koodeksi mis määrab ära kui palju ja millist infot lehed üksteiselt laenata võivad. Aga kas nad ka “Artiklite refereerimise heast tavast” kinni peavad?

Eestis minule teada olevatel andmetel selliseid uurimusi tehtud ei ole. Allikate sotsiaalset staatust on uurinud Rannar Raba oma bakalaureusetöös 2003. aastal, Merili Nikkolo oma seminaritöös 2006. aastal. Mõlemad leidsid, et kasutatakse rohkem kõrgema staatusega allikaid.

Uudispildi mitmekesisuse uurimiseks kasutasin kolme Eesti suurima ja loetavama lehe Postimehe, Eesti Päevalehe ja SL Õhtulehe septembrikuu numbrite Eesti uudised. Project for Excellence in Journalism'i ja Rick Edmondsi (2006) sõnul on ajalehes kasvanud siseuudiste hulk, seega on siseuudised inimeste jaoks oluliseks muutunud.

Töö koosneb teooriast, mille lõpus võib leida uurimisküsimused, meetodi kirjeldusest, tulemuste esitusest, diskussioonist ja kokkuvõttest.

TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Mitmekesisus

McNally (Hackett ja Carroll, 2006) on öelnud, et demokraatia ei ole eliidi pärandatud kingitus. See on raskelt võidetud auhind, mida pidevalt ohustavad majanduslikud, kultuurilised ja poliitilised piirangud. Hackett (Hackett ja Carroll, 2006) lisab, et demokraatia üheks eesmärgiks on iseseisva, demokraatliku meedia ehitamine, millele oleks juurdepääs kõigil.

Demokraatlik mitmekesine meedia koosneb Hacketti (2006) hinnangul kolmest kihist:

1. Spetsiaalsed grupid, kes töötavad meedia tehnoloogiatega ja/või meediatööstuses, näiteks, ajakirjanikud, mitmekesise meedia tootjad, raamatukoguhoidjad. Nende töö võib viia võõrandumiseni või ekspluatatsioonini, kuna nad elavad vasturääkivalt kasumi ja loomingulisuse vahel ja võib olla vastuolus nende staatuse ja lubatud professionaalsusega.
2. Alistuvad grupid väljaspool meediat, kelle majandusliku või kultuurilise kapitali puuduse tõttu on nad paralleelsed meedia representatsioonidega, mis väljastavad nende probleeme, identiteeti ja seisukohti.
3. Järjest laialivalguv sotsiaalne huvi, mis võib ümber meedia liikuda sporaadiliselt, kui hüperkommertsialiseerunud või tsentraliseeritud kommunikatsioon tekitab ohtu inimestele ja demokraatlikele väärtustele – näiteks vanemad muretsevad meedia sotsiaalse mõju pärast nende lastele, progressiivsed religioossed grupid tunnevad muret meedia laostava mõju pärast solidaarsusele, teiste austamisele ning vaeste ja hüljatute kaasamisele.

Kui meediat on pidevalt peetud neljandaks võimuks riigis, on Splichal'i (2006) hinnangul meedia kaotanud selle võimu ja ka meedia kui valvekoera hammustus on nõrgenenud, kuna sõltub suuresti eliidi arvamusest ja eliidi rahakotist. Samuti ei eksisteeri tema sõnul enam meediaturul vaba turgu, kuna see on kapitalismi poolt mürgitatud. Seetõttu on

meediaturg Splichali sõnul oligopoliseerunud ja inimeste vaba valik saada meediast seda informatsiooni, mis nad tahavad, on pealesunnitud pakkumise tõttu piiratud.

Splichal (2006) lisab, et avalikkuse poolt reguleeritud meedia on veelgi nõrgem kui riiklikult kontrollitud meedia. Erasektor sunnib autoriteetidele peale ideed, et peale konkurentsiseaduse polegi ühtegi muud seadust meediat reguleerima vaja. Seetõttu on valdajal õigus kontrollida seda, mida ta auditooriumile pakub.

Splichal (2006) nendib aga, et ainult seadusandlus suudab piirata meedia kasumit. Kui aga kommunikatsiooni meediumi kasutatakse kui iga teist kasutoovat omandit, siis on see kokkuvõttes meelelahutusettevõtte.

Kommunikatsioonivabaduse üheks tingimuseks McQuaili (2003: 150) järgi on pakkumise kvaliteedist tulenevad hüved vastuvõtjate jaoks, mida võib käsitleda olulisuse, **mitmekesisuse**, usaldusväärsuse, huvi, **originaalsuse** ja **isikliku rahulduse** kriteeriumidest lähtudes.

Kommunikatsioonivabadus eeldab meedia pluralismi, mis meedia sisu seisukohast väljendub mitmekesisusena (allikate, teemade, arvamuste jne paljususena). Nende nõuete mittetäitmise korral kannatab kommunikatsioonivabadus, sealhulgas ajakirjanduse kvaliteet ja auditooriumi vajadused. Pluralismiga kaitstakse arvamuste, institutsioonide ja ühiskondade mitmekesisust (Ruus 2005:9). See tähendab, et ka ajalehes kui demokraatliku ühiskonna häälekandjas peaks sisalduma lugeja jaoks mitmekülget informatsiooni.

Shoemaker ja Reese (1991: 44) märgivad, et kui inimestele ei edastata, et midagi on valesti, siis nad arvavad, et kõik on hästi. Seetõttu on oluline edastada meedias mitmesuguseid teemasid, et inimesed saaksid ümbritsevast maailmast reaalse ja tervikliku pildi.

McQuaili kohaselt avaldub meedia mitmekesisus peamiselt kahel viisil: väline (*external*) mitmekesisus ja sisene (*internal*) mitmekesisus (1995: 145). Väline mitmekesisus tähendab seda, et ühiskonnas olevatel erinevatel huvigruppidel on igaühel suur hulk eraldiseisvaid ja autonoomseid meediakanaleid, mis kõik kajastavad vastava huvigrupi ideid, vaateid ja probleeme (McQuail 1995: 145-146). Sisemine mitmekesisus

tähendab seda, et ühe meediakanali sees esitatakse suurele heterogeensele auditooriumile palju erinevaid seisukohti (McQuail 1995: 146).

McQuaili (1995: 155) sõnul saab mitmekesisust uurida kommunikatsiooniprotsessi mudeli igal staadiumil. Antud töös keskendutakse kolme esimese etapi (allikad, kanalid ja saadetud sisu) uurimisele.

**Ühiskond kui
Saatja**

**Ühiskond kui
vastuvõtja**

ALLIKAD→KANALID→ SAADETUD SISU → VASTUVÕETUD SISU → AUDITOORIUM

McQuaili sõnul kerkib allikate puhul küsimus, kelle reaalsuse definitsiooni ja agendat levitatakse. Selle tasandi analüüsis vaadeldakse tsiteeritud allikate arvu tekstis (jälgides ka ütluste väljajätmisi, tasakaalustamatust ja ületähtsustatud allikaid, näiteks uudisteagentuure). Mitmekesisust saab uurida ka kanalisiseselt (sisu mitmekesisus) ja kanalite vaheliselt (väljaannete mitmekesisus). Saadetud sisu kasutataksegi tavapärasel moel meedia mitmekesisuse mõõtmiseks.

Hoffmann-Riemi järgi (Mc Quail 1995: 144) on mitmekesisusel neli peamist dimensiooni:

- Formaat ja väljaanne – viitab olulisel määral meedia funktsioonide (meelelahutus, informeerimine, hariv funktsioon jne) erinevustele
- Sisu – seotud arvamuste ja informatsiooni ning uudiste teemadega
- Isikud ja grupid – olulisel määral juurdepääs, aga ka representatsioon
- Geograafiline katvus ja asjakohasus

Uudiste laenamise korral on väljaannetel sarnased formaadid, sisu, allikad ja geograafiline katvus.

Meedia sisu on massimeedia poolt toodetud verbaalse ja visuaalse informatsiooni kvantitatiivne ja kvalitatiivne ulatus (Shoemaker, Reese 1991: 2). Ka Reese ja Shoemaker nendivad, et meedia näitab teatud gruppe tihti jõulises positsioonis ja teistest ei räägi üldse või näitab neid vähe.

Uudiste ja allikate laenamine võimendab veelgi teatud gruppide kasutamist allikatena ja jätab teised veel enam sõnaõigusest ilma.

Shoemakeri ja Reese arvates (1991) põhjustab meedia kehva kvaliteeti (sealhulgas ka uudiste laenamist – J.M.) asjaolu, et koolis ajakirjanikud küll õpivad eetikat ja kriitikat, ent tööle minnes õpivad nad ruttu, mida ülemus tahab – see tähendab, et nad saavad kiituse ja auhinna kaastöolistelt, ent mitte auditooriumilt. Samuti kirjutavad Shoemaker ja Reese, et kuigi kompaniid seletavad ajakirjanikele, et nad on rivaalid, jagavad ajakirjanikud teineteisele meeleldi materjale.

Fishman (Shoemaker, Reese 1991:99) leiab, et meedia sisu mõjutab negatiivselt asjaolu, et isegi kui toimetaja ja reporter jõuavad kokkuleppele, et millestki pole kirjutada, peab ajakirjanik ikka kirjutama.

Reporterid kipuvad oodatavatest avalikest sündmustest kirjutamisel kasutama pressi- ja eelteateid. Hennoste märgib (2001: 48), et sellised sündmused ei nõua ajakirjanikult aktiivset tegutsemist, vaid jooksevad ise arvutisse. Seetõttu kalduvad reporterid eelistama neid sündmustele, mis tuleb alles üles leida, mille jaoks tuleb arvuti tagant püsti tõusta ja toimetusest välja minna.

Arvamuste mitmekesisus

Project for Excellence in Journalism'i ja Rick Edmondsi (2006) uurimusest, mis viidi läbi 16 erineva tiraaži ja USA erinevates kohtades ilmuvate ajalehtede seas, selgub, et 2004. aastal oli esikülje uudistes 82% juhul palju vaatenurki, 9% peamiselt üks vaatenurk ja 9% ainult üks vaatenurk, linnauudistes 75% juhul palju vaatenurki, 9% peamiselt üks vaatenurk ja 15% ainult üks vaatenurk ning spordiuudistes 55% juhul palju vaatenurki, 14% peamiselt üks vaatenurk ja 31% ainult üks vaatenurk. Kokku kõigi lehtede peale oli 76% juhul palju vaatenurki, 10% peamiselt üks vaatenurk ja 15% ainult üks vaatenurk.

Kokku kajastati 10% uuritud esikülje uudistes ühe huvigrupi, 32% kahe, 19% kolme ja 39% nelja või enama huvigrupi arvamust. 94% lugudes oli olemas ajakirjaniku arvamus, 6% ei olnud.

Uurimus viidi läbi 16 erineva tiraaži ja USA erinevates kohtades ilmuvate ajalehtede seas.

Allikate sotsiaalne staatus

Merili Nikkolo (2006:38) oma seminaritöös räägib, et allikate kasutuse mitmekesisust on uuritud ka allika staatuse põhjal. Nendest uuringutest on selgunud, et ajakirjanikud eelistavad kasutada kõrgema staatusega allikaid. Reeglina antakse vähem sõna inimestele, kes asuvad ühiskonnas madalamal straatumil.

Tippjuhtidest on enamus omavalitsuste juhid ja volikogude juhid, kelle juurde alati pöördutakse, kui nende vallast/linnast/külast pärineb uudis. Vallavanemad, linnapead, volikogude esimehed, maavanem ja maavanema asetäitja moodustavad 26 tippjuhist 22.

Reese & Shoemaker (2006) jõuavad järelduseni, et kuna kõrgemal positsioonil seisvad inimesed on ise suurte otsuste tegemise juures, siis oskavad nemad ka juhtunut paremini kommenteerida. Samas nendivad nad, et seetõttu meedia omistab osadele võimu ja kergitab nende positsiooni veelgi, samas madalamal positsioonil olevad isikuid ignoreerides ja neid vähemolulistel positsioonidel näidates muudetakse nad veel madalamaks.

Vähemused meedias

Hackett tõdeb (Hackett ja Carroll, 2006), et mitmekesine meedia ja seda toetavad ametkonnad annavad sõnaõiguse vähemustele ja seetõttu avaneb uusi kommunikatsioonikanaleid, mis on riigist ja korporatiivsest kontrollist sõltumatud.

Roach (2006) toob välja ka selle, et ajakirjanikest ja nende taustast sõltub see, mis satub lehte ja milliseid sotsiaalsed grupid seal on kajastatud.

Roach märgib (2006), et kuigi vähemuste ajakirjanduse õppimises kolledžites ja ülikoolides ning nende töötamises ajakirjanikuna nähakse ajalehetööstuses suurt eelisõigust, on vähemus-ajakirjanikud vastuolus tööandjatega, kuna need ei saa hakkama vähemuste kasvatamise ja edutamisega uudisruumis. Vähemus-ajakirjanikud kaebavad peamiselt selle üle, et nad ei saa ametikõrgendust ja neile ei anta tähtsaid ülesandeid.

	Valge rass (%)		Vähemused (%)	
	1978	2001	1978	2001
Küljetoimetajad	13	25	4	19
Teksti- /küljendustoimetajad	23	20	16	17
Fotograafid	10	10	13	14
Reporterid	54	45	67	49

Tabel 1. Vähemuste ja valge rassi võrdlus Ameerikas tööpositsiooni järgi 1978. ja 2001. aastal.

Kuigi vähemuste olukord Ameerikas on paranenud, satub vähemuste seast juhtivatele positsioonidele (Tabel 1) ikka vähem inimesi kui valge rassi seast.

Uurimuse järgi (Roach 2006) 67% mustanahalistest ajakirjanikest ütles, et nende ülemused ei ole huvitatud nende koolitamisest ja edutamisest, 5% ülemustest nõustus sellega. 92% ülemustest ütles, et edutamistingimused on musta- ja valgenahalistele samad, 28% mustanahalistest nõustus.

Woods'i andmetel (2006) muutub Ameerikas alla 40-aastaste seas elanikkond rassiliselt ja etniliselt järjest mitmekesisemaks. USA Today ajakirjanikud kirjutasid tema kinnitusel, et enamik vanadest on valged, aga noored on järjest enam hispaanlased, asiaadid või teistest vähemustest. Times'is kirjutati aga, et iga viies sündiv ameeriklane on hispaanlane. Northwesterni ülikoolis on Woods'i kinnitusel (2006) jõutud arusaamisele, et kui ajalehed tahavad ka hispaanlaste ja afroameeriklasteni jõuda, peaksid nad näitama ka nendest gruppidest tavaliste inimeste elu, mitte ainult näitama neid kriminaalsuse, katastroofide ja spordi kontekstis.

Ka Colon (2006) mainib, et kuigi hispaanlaste osakaal riigis on suurenenud, ei ole suurenenud hispaanlaste arv uudisruumis. Ameerika ajalehtede pesapalli toimetaja Cesar Brioso (Colon, 2006) on samuti maininud, et kuigi suhteliselt palju pesapalli mängijatest on latiinod, on olemas väga väheseid latiino ajakirjanikke, kes pesapallist kirjutavad.

	Naised (%)	Mehed (%)
Mustanahalised	48	52
Latiinod	41	59
Asiaadid	50	50
Ameerika indiaanlased	44	56
Valgenahalised	36	64

Tabel 2. Naiste ja meeste osakaal päevalehtedes etniliselt 2001. aastal Ameerikas.

Kuna ka Eesti elanikkond hakkab avatud Euroopa Liidu piiride tõttu mitmekesisemaks muutuma, oleks ka Eestis vaja mõelda rohkem vähemuste peale – sellest aastast ilmub näiteks Postimees lisaks eestikeelsena ka venekeelsena, mistõttu satub rohkem vähemusi meediasse ning paljud vene keelt emakeelena rääkivad inimesed leidsid endale adekvaatse infokanali. Peagi avab Postimees ka venekeelse võrguväljaande.

Ameeriklased on pidevalt võidelnud võrdõiguslikkuse eest (Tabel 2), viimastel aastatel on seal ka lehetoimetustes meeste ja naiste osakaal suudetud võrdsustada. Feministide sõda pole aga veel lõplikult läbi, neid erutab ka paariprotsendine erinevus meeste ja naiste osas. Kui suur on sooline probleem Eestis?

Barbi Pilvre (2000: 48) ütleb oma magistritöös, et enamuses Eesti Ekspressi persoonilugudes ei mängi sugu rolli – ei oma vahet, kas lugu on kirjutatud mehest või naisest (Tabel 3). Küll aga kirjutatakse meestest raskes ja tõsisel stiilis, naistest aga inimlikust huvist lähtudes ning iga naissoost isiku persooniloo võiks tema hinnangul üle kanda ükskõik millisesse naisteajakirja.

Aasta	Kokku	Mehi	Naisi	Naiste osakaal (%)
1993	49	43	4	8
1994	49	43	4	8
1995	49	40	9	18
1996	49	38	10	20
1997	50	36	13	26
1998	49	37	12	25
1999	41	42	9	18
Kokku	346	279	61	17,63

Tabel 3. Naiste arv Eesti Ekspressi persoonilugudes 1993-1999.

Pilvre (2000: 50) ütleb, et aastatel 1993-1997 võib naiste arv persoonilugudes olla tõusnud, kuna kasvanud on ajakirjanike professionaalsus ja seetõttu pööratakse rohkem tähelepanu soolisele võrdsusele meedias. Samas ütleb ta ka, et üheks naiste arvu suurenemise põhjuseks võib olla see, et persoonilugudesse satuvad aasta aastalt vähem isikupärased persoonid ja sinna on lihtsam saada – mida madalam on valikukriteerium, seda rohkem naisi satub persoonilugudesse.

2005. aasta üheks suurimaks uudiseks võib pidada ka Muhamedi karikatuuride avaldamist Jyllands-Posten`is. Jens Hansen (Martin ja Larsen, 2006) Taani ajakirjanduse professionaalse arengu keskusest on öelnud, et mitmetes teisteski riikides on tekkinud arutelud usu- ja kommunikatsioonivabaduse teemadel. Samuti toonitab ta, et Taani on multikultuurne ühiskond ja seal naerdakse kõige, isegi kuningliku perekonna üle.

Uudiste laenamine

Uudispildi muudavad ühetaoliseks:

1. Head pressiteated, mida ajakirjanikud ei ole oluliselt muutunud, mille tulemusena ilmuvad sama päeva lehtedes sarnased uudised sarnases sõnastuses.
2. Uudiste laenamine teistelt lehtedelt, mille tulemusena kirjutab üks leht seda, mida teine leht on juba kirjutanud (sarnane teema, fookus, allikad jms)

Eesti ajakirjanduses on uudiste laenamine (kasutatakse sama teksti väheste muudatustega, kusjuures alati ei viidata ka algallikale) kasvav tendents. Ka Briti ja USA uurimused näitavad, et uudiste sisus on eri kanalite vahel palju kattuvust. Lemert (McQuail 1995:173) väidab, et kolme kanali vahel esines 1970. aastatel 70% duplikatsioone.

Sigal leidis (Ettema, Whitney, Wackmann 1997: 38), et 2/3 Washington Posti ja New York Times'i riiklikest ja rahvusvahelistest uudistest tuleb pressiteadetest ja 4/5 uudistest ametlikest allikatest.

Aeron Davis (2003) ütleb, et ajakirjanikel on uudiste kogumise jaoks ressursid vähenenud, samas on väljastatavate uudiste arv pidevalt kasvanud. Seetõttu on meediaväljaanded hakanud järjest enam sõltuma pressiteadetest ning suhtekorraldus on meediale hakanud järjest enam mõju avaldama.

McQuail märgib (1995: 174), et mida rohkem kanalid konkureerivad samal ajal ühele sihtrühmale, seda enam esineb sisu ja allikate laenamist. Samuti leiab ta (1995: 177), et trükimeedias peaks uudiste valik olema tegelikult suurem, kui on võimalik mahutada televisiooni- ja raadioprogrammidesse.

Viitamine laenule uudises

28.04.2005 Eesti Ajalehtede Liidu (EALL) nõukogus kinnitatud "Artiklite refereerimise hea tava" kohaselt lähtuvad EALL liikmeslehed ajakirjanduslike materjalide reprodutseerimisel autoriõiguse seadusest ning alljärgnevast refereerimise heast tavast.

1. Igasugusel refereerimisel tuleb kohe artikli alguses märkida, millises väljaandes on artikkel ilmunud, soovitav on märkida ka selle pealkiri ja autor. Kui tegemist on mitme allika põhjal kirjutatud artikliga, siis tuleb see märkida võimalusel artikli alguses ja kui see (ajakirjanduslikult) ei osutu võimalikuks, siis vastava refereeritava lõigu alguses.
2. Algallikale tuleb viidata ka juhul, kui materjal võetakse uudisteagentuurist, internetiportaalist (refereerimise hea tava seisukohalt on elektrooniline ja paberkandjal väljaanded võrdsed) või mõnest muust kanalist, kus artikkel on juba refereeritud kujul olemas.

3. Refereerimise motiveeritud maht on **kuni viis lauset**, kuid mitte üle 20% artikli mahust. Kui üks ajaleht on kirjutanud artikli, mis tugineb teise ajalehe kirjutisele, siis on hea tava sellele viidata.
4. Päevauudiste refereerimine on tasuta seni, kuni see toimub uudise sisu edasiandmiseks vajalikul määral.
5. Kõigil muudel juhtudel peavad refereerijad taotlema artikli avaldanud väljaandelt ja/või autorilt eriloa. Selle teenuse eest võib artikli omanik kehtestada tasu.
6. Ajalehtede eriarvamused ja pretensioonid autoriõiguse seaduse ja refereerimise hea tava tõlgendamisel vaatab läbi Eesti Ajalehtede Liidu nõukogu.
7. Eesti Ajalehtede Liidu liikmeslehed lähtuvad käesolevast kokkuleppest ja omavahelistest lepingutest. Juhul, kui on vastuolu käesoleva kokkuleppe ja omavahelise lepingu vahel, siis rakendatakse omavahelist lepingut.

Uudisväärtuslikkus ja uudise esiletõstmine ajalehes

Kui riiki tabab aga ootamatu kriis või juhtub midagi väga positiivset, siis on õigustatud, et kõik meediakanalid sellest räägivad, hoolimata sellest, et see muudab infopildi ühetaoliseks.

Hennoste (2001: 30) toob välja 7 uudisväärtuse kriteeriumit: mõjukus, ebatavalisus (ootamatus, ülivõrdelisus), prominentsus, konflikt, füüsiline ja psüühiline lähedus, värskus ja aktuaalsus. McQuail (2003: 306) lisab sellele dramaatilisuse (näiteks dramaatilised on liiklusõnnetusi, surma, katastroofe jms puudutavad uudised).

Hennoste sõnul (2001: 30) räägivad ajakirjanikud mõjukuse all tavaliselt infost, mis inimestele korda läheb või mida ajakirjanike arvates on inimestel vaja teada. Tavaliselt kirjutatakse mõjust n.ö. suurte sündmuste puhul (parlamendivalimised, riigieelarve vastuvõtmine, streigid jms), väga suurt mõju avaldavad ka olmesündmused, näiteks tänavate sulgemine, bussi sõiduplaanide muutumine jne. Ebatavalisuse alla käivad ootamatused (ettearvamatud sündmused), ülivõrdelisus (esimesed, viimased, kõige suurem jne) ning veidrused ja kurioosumid (inimene hammustab koera). Prominentsus tähendab seda, et uudises tegutsevad mõjukad institutsioonid või isikud, keda kõik hästi tunnevad ja/või kelle teod või sõnad mõjutavad lugejate elu. Konfliktsus

ei tähenda ainult suuri sõdasid ning avalikke ja riigi tasandil konflikte, vaid ka sisekonflikte inimestes ja üksikisiku konflikte ühiskonna ja selle institutsioonidega. Lähedus jaguneb kaheks – emotsionaalne (lugejal on uudises käsitletava probleemiga emotsionaalne side) ja füüsiline (lugeja elab uudises kajastatud kohas või selle lähedal). Värskus tähendab seda, et lugeja tahab teada kõige viimaseid ehk värskemaid uudiseid. Aktuaalsusel on samuti kaks aspekti – esimene seostub pikka aega kestvate ehk jooksvate sündmustega, mis lugejaid huvitab, st need on sündmused, mis painavad inimeste meeli ja mille kohta nad ootavad pidevalt lisainfot (näiteks presidendivalimised). Teine aktuaalsuse aspekt tähendab seda, et pikka aega ainult lugejate seas omavahel räägitud nähtus kerkib esile ja saab uudisväärtuslikuks.

Hennoste (2001: 29) märgib, et sündmuste valimise aluseks on nende väärtus ja väärtuste taustaks on kaks olulist arusaama:

- Uudised on mõeldud lugejatele ja peavad vastama neile küsimustele, mis lugejatel maailma kohta tekivad;
- Uudised peavad lähtuma lugejate ja laiemalt ühiskonna huvidest.

Tavalisemad info esiletõstmise moodused on suur pealkiri ja lisapealkirjad selle juures, foto ja teabegraafika kasutamine, olulisema info esitamine juhtlõigis, aga ka lisatekstide kasutamine suurte lugude juures (infokastid, lisalood) (Hennoste 2001: 300).

Uurimisküsimused:

- **Milline on uudiste variatiivsus?** Kui palju sarnaseid ja erinevaid uudiseid leidub septembrikuu Postimehes, SL Õhtulehes ja Eesti Päevalehes? Kui palju on kolmel lehel sarnaseid uudiseid? Kes on märgitud lugde autoriteks? Milliseid piirkondi kajastatakse lehtedes rohkem ja milliseid vähem? Mitu huvigruppi ja erinevat vaatenurka on uudises kajastatud? Millise sotsiaalse staatuse, etnilise taustaga ja millisest soost on allikad? Kas ajakirjaniku soost ja/või etnilisest taustast sõltub allikate valik?
- **Kuidas kajastatakse sarnast sündmust erinevates lehtedes?** Milliseid allikaid kasutavad ajalehed sarnastest uudistes? Kas sarnaste lugude juures on ka sarnane foto? Kas ja kuidas viidatakse laenule uudises? Kas ajalehed peavad kinni Eesti Ajalehtede Liidu “Artiklite refereerimise heast tavast”?

VALIMI JA MEETODI KIRJELDUS

Bakalaureusetöö valimiks on 2005. aasta septembrikuu Postimehe, Eesti Päevalehe ja SL Õhtulehe siseuudised. Valisin need kolm lehte, kuna need on tiraažidelt Eesti suurimad. Eesti Ajalehtede Liidu andmetel on 2005. aasta novembri seisuga Postimehe tiraaž 69 900, SL Õhtulehe tiraaž 65 300 ja Eesti Päevalehe tiraaž 35 100. 2005. aasta septembri valik on täiesti juhuslik.

Valimi kirjeldus

SL Õhtulehes võtsin uurimisalused uudised leheküljelt, mille päisesse oli kirjutatud “Uudised”, Eesti Päevalehes “Uudised” ja “Majandus” ning Postimehes “Eesti” ja “Majandus”. Päevalehes ja Postimehes pidasin vajalikuks uurida ka majanduslehekülgi. Kuna SL Õhtulehes vastav lehekülg puudub, seega kirjutatakse SL Õhtulehes majandusuudised uudiste leheküljel. Samuti sai Päevalehe ja Postimehe majanduskülje kaasamisel oluliseks see, et seal ilmnes mitmeid teemasid, millest oli ka mujal kirjutatud. Eesti Päevalehe laupäevastes numbrite majanduskülge ei ole.

Lehekülje nime “Uudised” all pean silmas siseuudiseid, kuna nii Päevalehes kui ka SL Õhtulehes on olemas eraldi välisuudiste lehekülg, seega peavad uudiste leheküljel olema Eesti uudised. Päevalehes ja Postimehes ei arvestanud ma Tallinna-lehekülgi, sest olulised Tallinna puudutavad sündmused (kui mõni kraana kukkus seal ümber või haigla hapnikuvoolik kaevati läbi jne) leiavad kajastamist ka siseuudiste leheküljel – sarnaselt ilmub Tartu- ja Jõgevamaal Tartu Postimees, mis on oma struktuurilt Postimehe lisaleht ning Tartu Postimehest pääsevad suurde Postimehesse ainult riiklikus mõttes olulised uudised (Ihastes avastati eriti haruldane taim, Tartu ülikool tahab riigieksamid normeerida jne). Seega peaks siseuudiste lehekülgedel olema kajastatud kõige tähtsamad uudised Eestis.

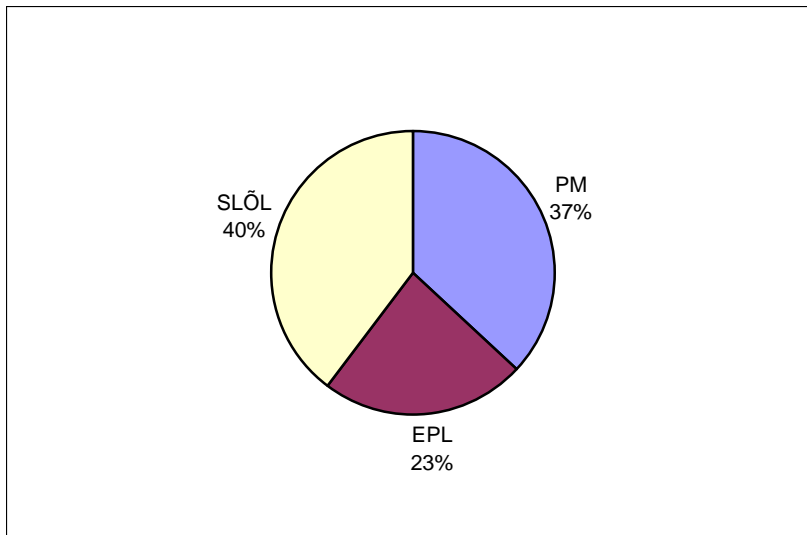
Kuna september oli valimiseelne kuu, siis ilmusid lehtedesse ka valimisuudised. SL Õhtuleht ja Postimees paigutasid valimistega seotud uudised uudiste leheküljele, Eesti

Päevaleht tegi poole septembrikuu pealt eraldi lehekülje “valimised”. Kuna valimisküljel ei olnud uudise žanris kirjutatud lood, vaid pigem ülevaated, tutvustused ning arvamused, siis ma Eesti Päevalehe valimislehekülge valimisse ei kaasanud, küll leidsin valimisteemalisi uudiseid sel perioodil ka Eesti Päevalehe siseuudiste lehekülgedelt. Postimehes ja SL Õhtulehes olnud valimistega seonduvad uudised jäid valimisse sisse, kuna need olid paigutatud siseuudiste leheküljele.

Valimisse ei ole kaasatud lehtede lisaväljaandeid. Samuti ei ole valimisse kaasatud Eesti Päevalehes laupäeviti lühiauudiste vormis ilmuvaid “Külaauudiseid”. Seda sellepärast, et selles rubriigis avaldab Eesti Päevaleht ainult maakonna- ja vallalehtede paarilauselisi kokkuvõtteid, need mõjuvad pigem ajalehe tutvustuste kui uudistena. Kindlasti on see rubriik geograafilise mitmekesisuse seisukohast päevalehtede uudispildi mitmekesisusele positiivne, ent kuna mina kasutan geograafilise mitmekesisuse uurimiseks pikki uudiseid, siis ei ole selle rubriigi valimisse kaasamine oluline. Teisalt on tegemist refereeritud lausetega, mis ilmunud juba kuskil mujal lehes ning terve Eesti uudispilti arvestades on see rubriik uudispildi mitmekesisust kahjustav.

Samuti ei ole valimis arvestatud kommentaaridega ja aramuslugudega, mis olid paigutatud Eesti uudiste lehekülgedele. Teised žanrid (uudis, olemuslugu, intervjuu jne) on kõik valimisse kaasatud.

Kokku tuli valimisse 1594 uudist, neist 588 ilmusid Postimehes, 373 Eesti Päevalehes ja 633 SL Õhtulehes.

Joonis 1. Valimi moodustanud artiklid ilmumiskoha järgi. N=1594.

Meetodi kirjeldus

Meetodiks on kvantitatiivne analüüs kombineeritud kvalitatiivse sisuanalüüsiga. Vihalemma (2004) sõnul on nähtuste sügavamaks mõistmiseks enamasti vajalik nii üldtendentside väljatoomine (formaliseeritud analüüs) kui süvenemine konkreetsetesse juhtumitesse. Et teada saada, palju on erinevate kanalite vahel sarnaseid uudiseid, kasutasid kvantitatiivset meetodit, konkreetsete juhtude analüüsimiseks töötasin ise välja kvalitatiivse meetodi (vt. Lisa 1), kus esitasin kõikidele analüüsitavatele tekstide kohta samad küsimused, ent traditsioonilisest kontentanalüüsist erinevalt ei teinud kodeerimisjuhendit, vaid kirjutasin igale küsimusele eraldi vastused välja.

Meetodi 1. osas kasutasin Eesti Päevalehe, Postimehe ja SL Õhtulehe 2005. aasta septembrikuu numbrite pikki lugusid, st kõiki lugusid üldvalimist (vt. „Valimi kirjeldus“), mis ei olnud lühiuudiste rubriigis, v.a. piltuudised ehk fotoboksid, kuna nendes lugudes on pilt tähtsam kui tekst.

Esmalt vaatasin, mitu erinevat huvigruppi on uudises esindatud. Näiteks uudis, mis räägib kooli teemal, kajastab tõenäoliselt kooli direktori/mõne õpetaja, mõne lapsevanema ja haridusministeeriumi ametniku arvamust. Need kõik on eraldi huvigrupid.

Edasi vaatasin ma mitu erinevat vaatenurka on loos. Vaatenurki võib olla vähem, kuna huvigruppidest mõned võivad olla ühesuguse vaatenurgaga (näiteks lapsevanemad ja õpetajad on kindlasti samal seisukohal töövihikute hinnatõusu suhtes, nad ei poolda seda – kuigi tegemist on erinevate huvigruppidega, on neil asjast sarnane vaatenurk). Samas võib ka olla vaatenurki loos rohkem kui huvigruppe, sest osad lapsevanemad võivad töövihikute hinnatõusu suhtes olla ühel seisukohal ja teised teisel – mõned leiavad, et see ei ole hea, teised jälle, et töövihikute hinnatõus muudab töövihikud kvaliteetsemaks ja siis on neist rohkem kasu.

Seejärel uurisin, kui palju suruvad ajakirjanikud inimestele peale enda arvamust ehk siis kas loos esineb ajakirjaniku hinnangut või mitte.

Edasi uurisin, kui palju kasutatakse mees- ja palju naissoost, eesti- ja võõrapärase nimega allikaid ning kas allikate kasutus on seotud sellega, mis soost on ajakirjanik ja millise nimega ta on. Nime analüüsimisel vaatasin perekonna nime, selle puudumisel eesnime. Eestipäraseid nimed olid need, mis olid eesti keeles loetavad (Kask, Niinepuu, Kama, Pau jne), võõrapäraseks lugesin need nimed, mis algasid pehme sulghäälikuga (g, b, d), sisaldasid eesti keelele mitteomaseid tähti (c, x, z, q, w, y, f, ž, š) või mille hääldus ei ole eesti keelele omane (Atonen vs Adonen).

Samuti vaatasin, milliseid peategelased uudistes on – mehed, naised, Eesti või võõrapärase nimega. Peategelasteks lugesin ka intervjuude küsitletavad, kuna need intervjuud omasid uudisväärtust ja olid paigutatud Eesti/majandusuudiste, mitte arvamisleheküljele.

Samuti uurisin allikate sotsiaalset staatust, uurimisskeem pärineb Rannar Raba 2003. aasta bakalaureusetööst.

Geograafilise mitmekesisuse uurimiseks vaatasin, milliste kohtade tegemistest uudis räägib. Kohana ei läinud arvesse allikaviited (näiteks tallinlanna Marju Räägib...), vaid need pidid olema ikkagi konkreetset kohad (näiteks Lihula samba omanik otsib sambale uut kohta, Antslas toimus plahvatus, Viljandi koolides möllab tuberkuloos jne). Eraldi vaatasin, kas kajastatakse maakonnakeskuse või lihtsalt maakonna/mõne väikese asula, piirkonna tegemisi.

Et leida sarnaseid uudiseid, kirjutasin meetodi 2. osas kõikide 1594 uudise pealkirjad välja ning nende põhjal hakkasin otsima sarnaseid uudiseid. Sageli ei piisanud ainult pealkirja vaatamisest, vaid uurisin ka lugu ennast.

Sarnase uudise all pidasin silmas seda, et erinevate lehtede uudistes kajastatakse sama sündmust sarnaselt: neil on sama fookus ja sarnased allikad, sageli ka sarnane sõnastus. Näiteks kütuse hinna kallinemisest rääkivatest moodustus sel alusel viis teemadeblokki:

- lood, mis lihtsalt teavitasid kütuse hinna kallinemisest
- uudised, kus räägiti, et kütuse hinna kallinemise tõttu peavad ka bussifirmad piletihindu tõstma
- lood, mis rääkisid taksosõidu kallinemisest seoses kütte hinna kallinemisega
- artiklid, mis rääkisid, et kütuse hinna kallinemisega seoses on ka piimatootjad sunnitud hindu tõstma
- lood, mis rääkisid, et kuna kütus on kallinenud, tõuseb ka toasooja hind

Kui uudise sai liigitada ühte sellisesse kategooriasse, oli tegemist sarnase uudisega. Kui uudisel oli hoopis teine fookus (puhkusereisid kallinevad kütuse kõrge hinna tõttu) ja sellest oli kirjutatud ainult ühes lehes, siis oli tegemist ainulaadse uudisega.

Ka BNSi uudis võib olla ainulaadne uudis, kui teised lehed ei ole sellist uudist avaldanud. Samuti märkisin ainulaadse uudisena sama sündmust kajastavad erineva fookusega uudised, näiteks “Oliver Kruuda: jätke meile see õigus mitte põhjendada” (SL Õhtuleht, 13.09). Varem oli uudistes räägitud sellest, et omaksed ei tahtnud, et kopterihõõnetuse vahearuanne avalikustatakse. See konkreetne uudis räägib, miks omaksed ei tahtnud ning milline on Kruuda arvamus asjast. Ülejäänud lehed võtsid hukkunute lähedaste soovi kui fakti ning ei hakanud seda uurima.

Rubriikidena kasutavad Eesti Päevaleht ja Postimees lühiuudiste puhul “Lühidalt”, SL Õhtuleht jagab lühiuudised mitmesse rubriiki: “Krimi” ja “Riik”. Postimees avaldab laupäeviti (kindlat lehekülge pole) ja SL Õhtuleht iga päev teise ja kolmanda lehekülje üleval ääres lühiuudiseid. Samuti märkisin, kas uudis on esiküljeuudis.

Oluline on vaadata ka seda, kes on märgitud uudise autoriks – kas ajalehe ajakirjanik, ajaleht ise, ajalehe netiversioon, mõni teine ajaleht, mõne teise ajalehe netiversioon jne.) Institutsionaalsed allikad on määratletud autoriteks interpreteerija,

fokuseerija, kanali tähenduses, märkimaks tekstide päritolu. Uudistes endis esinevad allikad on sellised, mis loovad uudisväärtuslikku informatsiooni (nt poliitik N ütles, kriitiku X sõnul jne).

Sarnaste uudiste seast hakkasin otsima, kui paljud neist on avaldatud kahes ja kui paljud kõigis kolmes lehes. Samuti vaatasin, kas oli tegemist lühiuudiste või pikkade uudistega. Kui ainult üks leht oli ühte uudist avaldanud mitu korda väikeste muudatustega, siis märkisin ma need ainulaadseteks uudisteks. Kui aga leht avaldas uudist mitu korda, aga mõni teine leht ka seda avaldas, siis märkisin kõik uudised sarnasteks uudisteks.

Sündmuse eelteate ja sama sündmuse järelteate märkisin mõlemad ainulaadseteks, juhul kui mõni teine leht sama eel- või järelteadet ei olnud avaldanud. See tähendab, et kui näiteks Postimees avaldas eelteate, et täna toimub teatud üritus ja SL Õhtuleht kirjutas järgmisel päeval, et eile toimus see üüritus, seal tehti teatud asju, siis märkisin mõlemad uudised ainulaadsetena. Kui aga Eesti Päevaleht avaldas ka uudise, kus kirjutas, mis üritusel toimus, siis märkisin mõlemad järelteated kui sarnased uudised, eelteade jäi ikka ainulaadseks uudiseks.

Kui ma olin kindlaks teinud, millised on ainulaadsed ja millised sarnased uudised, hakkasin ma sarnaseid uudiseid lähemalt uurima. Kuna sarnaseid uudiseid tuli kokku üsna palju (463), siis võtsin lähema vaatluse alla uudised, mis olid avaldatud erinevatel päevadel kõigis kolmes lehes, kokku tuli selliseid 69 uudist. Need uudised jagasin ma uudise teemat ja fookust arvestades teemablokkidesse, kokku 19 blokki.

Iga bloki siseselt vaatasin ma eraldi iga uudist (vt. Lisa 1., 2. osa.) ning seejärel võrdlesin blokis kõiki uudiseid omavahel (vt Lisa 1., 3. osa.).

Igal uudisel (Osa 2) vaatasin, kas uudis on uudisväärtuslik. Seda sellepärast, et näha, kas uudis on väärt avaldamist kolmes lehes. Samuti vaatasin, mis teeb uudise uudisväärtuslikuks: kas uudis on värske, kas uudises on prominent, kas uudis on mõjukas, kas uudises esineb konflikt või on see ebatavaline, kas uudis on aktuaalne, kas uudis on geograafiliselt lähedane või domineerib selles inimlähedus, kas uudis on oluline ja dramaatiline. Kui uudis ei vasta ühelegi kriteeriumile, siis ta ei ole järelikult ka uudisväärtuslik. Pullerits (1997) ütleb, et uudistes võiks olla esindatud vähemalt neli kriteeriumit. Kui neid on kaks-kolm, tuleks ajakirjanik saata lisatööd tegema või uudis

jätta avaldamata. Antud punktis ei püüdnudki ma niivõrd hinnata uudisväärtuslikkust meetodis toodud (Lisa 1) iga punkti kaupa kui seda, kas uudis on väärt avaldamist kolmes lehes, st kas ta vastab kaheksast nõudest vähemalt neljale.

Seejärel vaatasin, milline on loo fookus. See oli vajalik, et vaadata hiljem, kas ja kuidas lugudes fookus muutub. Fookust ei määratlenud ma ainult juhtlõigu ega pealkirja põhjal, kuna uudise laenamise puhul ei pruugi ajalehed serveerida uudist sarnaselt nagu see oli algses uudises. On võimalik, et kahel täiesti sarnasel uudisel on erinev pealkiri ja juhtlõik, aga sõnum, mis mõlemad edastavad, on täiesti ühesugune.

Seejärel vaatasin foto kasutamist, et kindlaks teha, kas ajalehed kasutavad sarnaste lugude puhul ka sarnaseid fotosid või mitte. Hennoste (2001: 307) märgib, et foto peamised ülesanded on anda infot, äratada emotsioone ja tõmmata lugejate tähelepanu, et tahaks ka juurdekuuluvat teksti lugeda. Foto kasutust on seega vaja uurida, kuna ka see kannab endas infot ning ka sellist laadi info võib olla laenatav ja muuta uudispildi vähem mitmekesisemaks.

Foto uurimist pidasin vajalikuks, kuna see on üks loo esiletõstmise mooduseid (Hennoste 2001: 300). Kui ka fotot laenatakse või see on kõikides väljaannetes ühesugune, siis see mõjub uudispildi mitmekesisusele negatiivselt.

Samuti vaatasin ma, kas uudis vastab uudisküsimustele ja kas mõni küsimus on jäänud vastamata. Seda selleks, et vaadata, kas laenatud uudises on sellele vastatud. Allikate arvu vaatasin, et hiljem leida ühised allikad. Uudise tooni vaatasin samuti selleks, et näha, kas see erinevates ajalehtedes muutub.

Samuti vaatasin, millises järjekorras on blokisiselt uudised (vt Lisa 2) avaldatud ning kas ja kuidas on eelnevatele tekstidele viidatud. Seda selleks, et näha, kas ajalehed peavad kinni “Artiklite refereerimise heast tavast”. Fookuse muutumist oli vajalik uurida, kuna see annab aimu infopildi tegelikust mitmekesisusest. Ei ole halb, kui mitu lehte avaldavad ühel teemal erineva uudise – sellisel juhul ei kannata infopildi mitmekesisus. Vastupidi, sellisel juhul tuuakse lugejateni mitmekülgsed vaatenurgad. Probleemne uudislugu on aga selline, mis kirjutab sündmusest, millest mõni teine väljaanne on juba kirjutanud, sarnase fookuse ja/või allikatega. Seetõttu vaatasin ka, milliseid allikaid erinevad väljaanded on kasutanud.

Viimaste asjana teises osas uurisin, kui palju esineb sarnastes lugudes sarnaseid fotosid ning kas sarnastes lugudes esineb vastuolulisi fakte, kuna sarnased lood pärinevad kas pressiteadetes/pressikonverentsidest või on laenatud ja kui lugudes esineb vastuolulisi fakte, siis näitab see, kui adekvaatne on tegelikult lehtedes esitatud info – ideaalis peaks lehed kajastama samus sündmusi, aga andma neid edasi erinevate nurkade alt ja edastama erinevaid arvamusi. Kui aga Eesti lehed edastavad sama sündmust üsna sarnase vaatenurga alt ja seal esineb veel fakte, mis lähevad omavahel vastuollu, siis see on negatiivne infopildile, kuna lisaks sellele, et see ei ole mitmekesine, on see ka ebaadekvaatne.

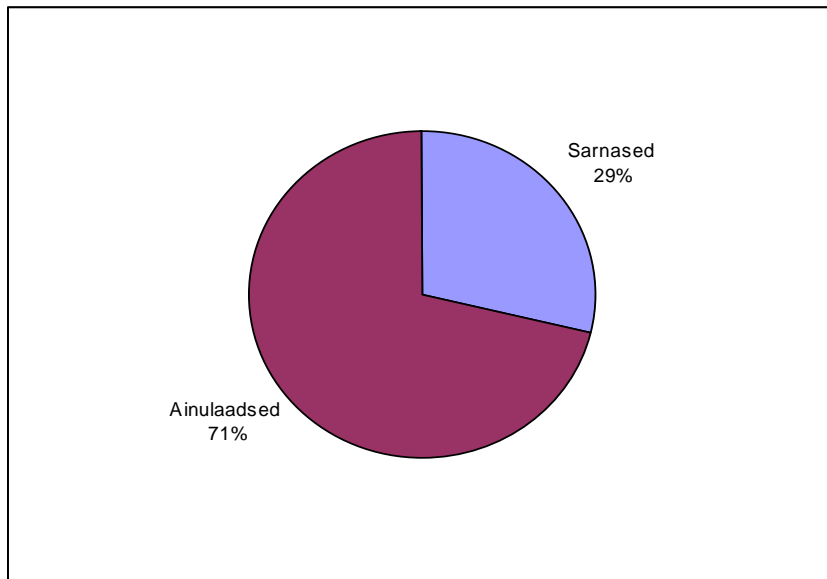
Töös esineb järgmisi lühendeid: PM – Postimees, EPL – Eesti Päevaleht, SLÕL – SL Õhtuleht, PM Online – Postimees Online, EPL.EE – Eesti Päevaleht Online, ÄP – Äripäev ja ÄP Online – Äripäev Online.

TULEMUSED

Ainulaadsed ja sarnased uudised

Postimehe, SL Õhtulehe ja Eesti Päevalehe peale kokku oli septembrikuus 71% ainulaadseid ja 29% sarnaseid (Joonis 2). See tähendab, et kui võtta kätte üks kolmest lehest, siis iga kolmas sise- või majandusuudiste artikkel on olemas ka teis(t)es leh(t)e(de)s. Kusjuures siin on arvestatud ainult kolme päevalehti, kui võtta arvesse ka maakonna- ja nädalalehed, oleks sarnaseid uudiseid lehtedes veelgi rohkem.

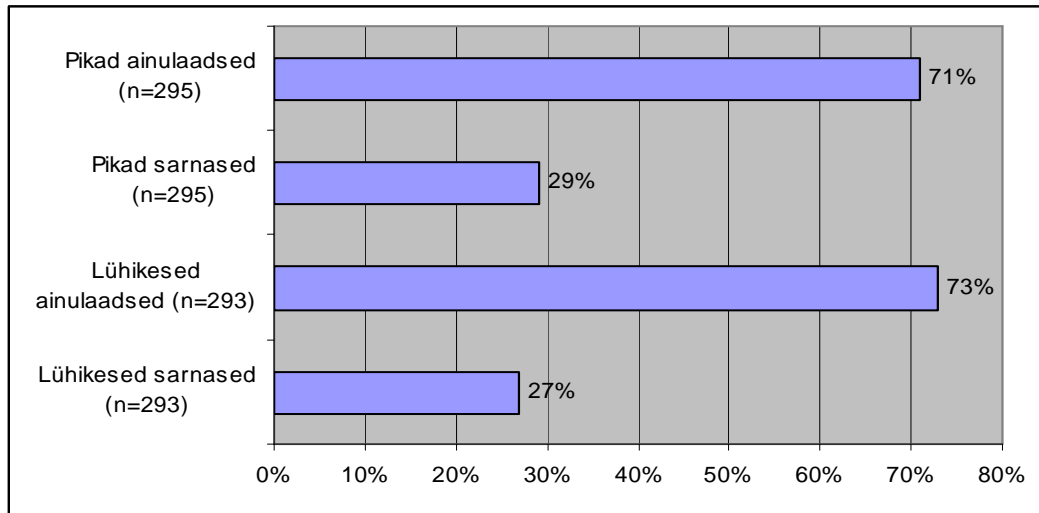
Ainulaadne uudis ei tähenda aga seda, et selle on ilmtingimata Postimees või selle ajakirjanikud kirjutanud – autoriks võib olla ka näiteks BNS, aga lihtsalt teistes lehtedes ei ole sarnast lugu ei pikkade ega lühiuudiste seas.

Joonis 2. Kokku kolme lehe peale ainulaadseid ja sarnaseid uudiseid. N=1594.

Postimehes oli septembrikuu jooksul 295 pikka ja 293 lühiuudist (Joonis 3). Pikkade uudiste seas ainulaadsed ja sarnased uudised jagunesid täpselt samamoodi kui kolme lehe peale keskmiselt. Ainulaadseid lühiuudistest oli paari protsendi võrra keskmisest rohkem, ning 27% juhul olid Eesti Päevaleht ja/või SL Õhtuleht sarnase loo kirjutanud. Pikkade ja lühikeste uudiste peale kokku oli 70,6% Postimehe uudistest ainulaadsed uudised.

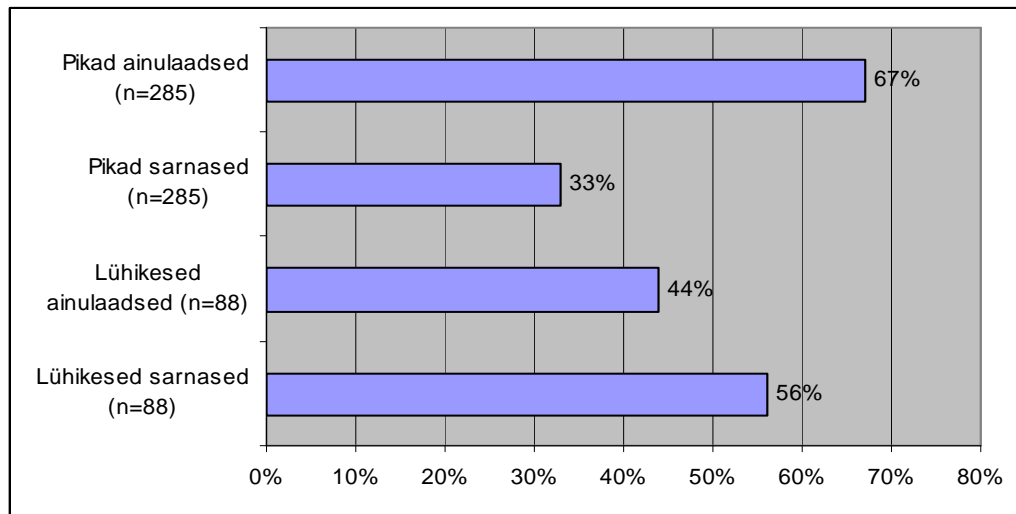
Postimehe tulemused on selles kategoorias seega üsna sarnased kolme lehe keskmiste tulemustega.

Joonis 3. Ainulaadsed ja sarnased uudised Postimehes.

Eesti Päevalehes (Joonis 4) ainulaadseid pikki kirjutisi keskmisest mõnevõrra vähem (67%). Üle poole lühiuudistest (56%) on sarnased SL Õhtulehes ja/või Postimehes ilmunutega. Kokku oli lehes kuu aja jooksul 285 pikka ja 88 lühiuudist. Eesti Päevalehe pikkade ja lühikeste uudiste peale oli 62% ainulaadsed uudised, mis on 9% vähem kui keskmiselt kolme lehe peale kokku.

Eesti Päevalehe suur sarnaste uudiste osakaal võib tuleneda sellest, et selles lehes on vähem uudiseid (Joonis 1) kui SL Õhtulehes ja Postimehes – lehes on vähe teemasid, kirjutatakse riigis toimunud ainult kõige olulisematest sündmustest.

Joonis 4. Ainulaadsed ja sarnased uudised Eesti Päevalehes.

SL Õhtulehes on kõige rohkem ainulaadseid lugusid (Joonis 5). SL Õhtulehe juhatuse esimees Priit Leito on öelnud:

SL Õhtuleht on üks isemoodi leht. Meie lood ei sünni uudisteagentuuri eelinfo põhjal, meie teemasid pole sageli õhtustes teleuudistes. Ometi kirjutame sellest, mis inimesi kaasa kisub ja liigutab ning mis neile ikka ja jälle kõneainet pakub. SL Õhtuleht julgeb olla emotsionaalne. Samas tahame pakkuda inimestele tuge ja seista väärtuste eest, mis tänapäeva kiires maailmas kipuvad ununema.

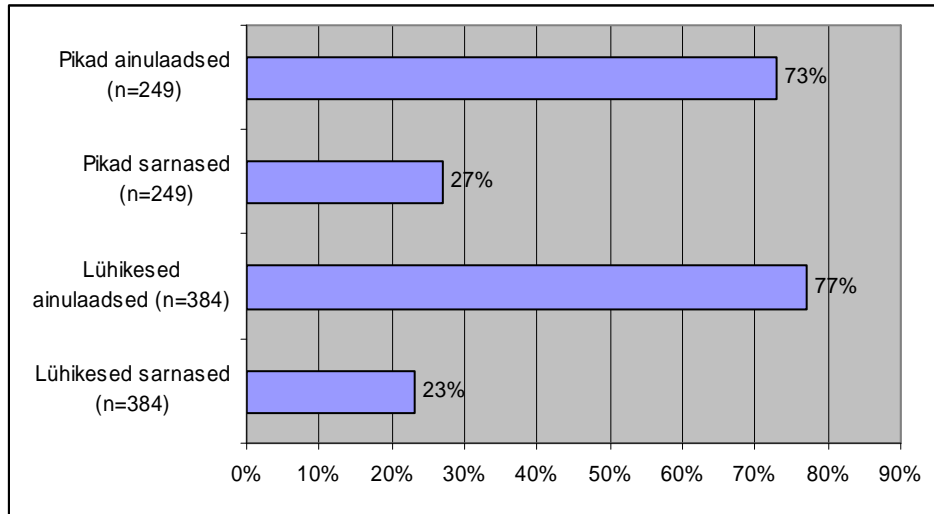
(<http://www.sloleht.ee/index.aspx?v=toimetused&rid=6>)

Tema jutt vastab omamoodi tõele, teisalt on SL Õhtulehes pikkade ja lühikeste lugude peale kokku vaid mõned protsendid rohkem ainulaadseid lugusid kui kolme lehe peale keskmiselt (Joonis 2) – 75%.

SL Õhtulehe ainulaadsete uudiste keskmisest suurem protsent tuleneb sellest, et lehes kajastatavad teemad on mõnevõrra Postimehe ja Eesti Päevalehe omadest erinevad. Räägitakse rohkem inimestest ja lood on üsna emotsionaalse laadiga (suhted, intriigid jne), Postimehel ja Eesti Päevalehel on ametlikum toon, uudised on „kõvemad“ (poliitika, majandus jne).

Kui Postimehes on pikki ja lühiauudiseid peaaegu pooleks, siis SL Õhtulehes on tunduvalt rohkem lühiauudiseid ja Eesti Päevalehes pikki uudiseid. SL Õhtulehe intensiivne lühiauudiste kasutamine on ka üheks põhjuseks, miks lehes on keskmisest

rohkem ainulaadseid (lüh)uudiseid – näiteks kui neil on lehe peale 30 lühiauudist, aga Eesti Päevalehes on lühiauudiseid neli ja Postimehes 14, siis on selge, et paljud teemad, mis leiavad SL Õhtulehes kajastamist, Eesti Päevalehte ja Postimehesse ei jõua, arvestades seda, et pikki uudiseid on kolmes lehes üsna võrdselt.

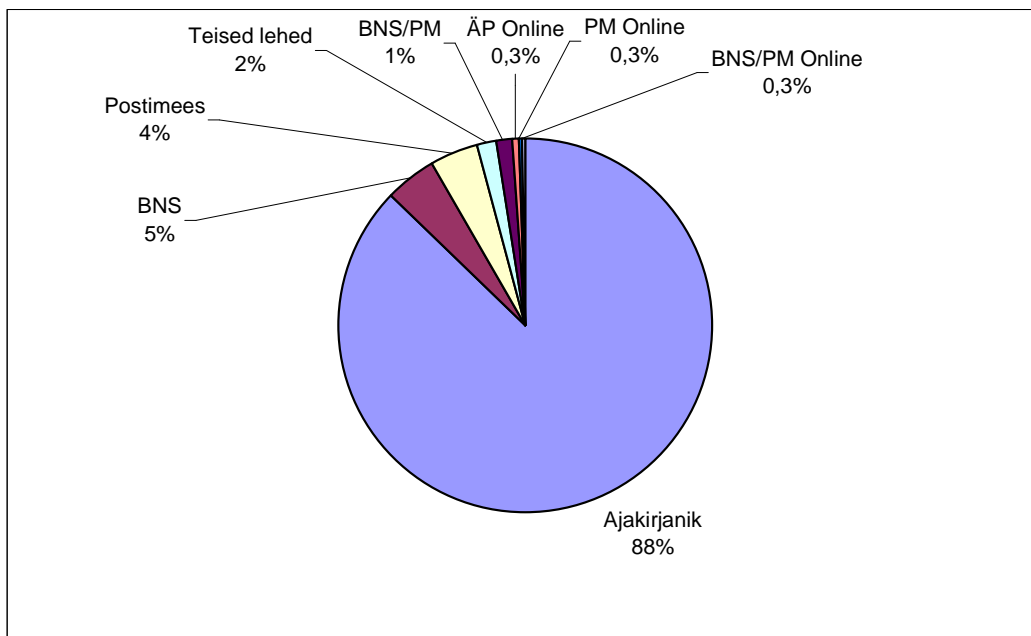

Joonis 5. Ainulaadsed ja sarnased uudised SL Õhtulehes.

Uudiste päritolu (autorid)

Üsna tavaline on, et ajalehed pikkade uudiste kirjutamise ülesande annavad palgatud ajakirjanikele, lühiauudised ostetakse BNS-ist. Kui ajakirjanikel jääb aega ja leidub huvitavaid teemasid, siis nad aeg-ajalt kirjutavad ka ise lühiauudiseid või võtavad neid lehe netiverisoonist. Sarnaselt – kui riigis toimub midagi ootamatut ja olulist, siis võib lehtedest leida ka väljaspool lühiauudiste rubriike BNSi uudiseid.

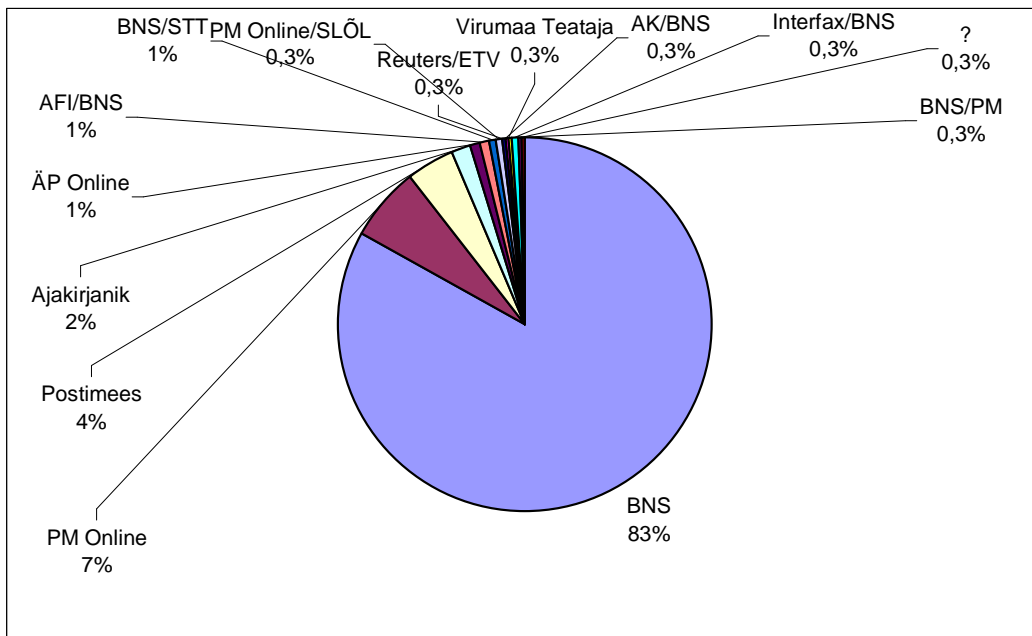
Postimehe pikad uudised (Joonis 5) on peamiselt ajakirjanike kirjutatud, 12 korda oli autoriks märgitud Postimees (PM), ühel korral Postimees Online (PM Online). BNSi pikki uudiseid võis leida vaid 13 korda. Veel oli Postimehe pikkade lugude autoriteks **Äripäev Online** (ÄP Online), **Meie Maa**, **Põhjarannik**, **Järva Teataja**, **Virumaa Teataja** ja **Pärnu Postimees**. Neljal korral oli autoriks märgitud BNS/PM ja ühel korral BNS/PM Online.

Joonis 6. Postimehe pikkade uudiste autorid. N(lugude arv)=295 .

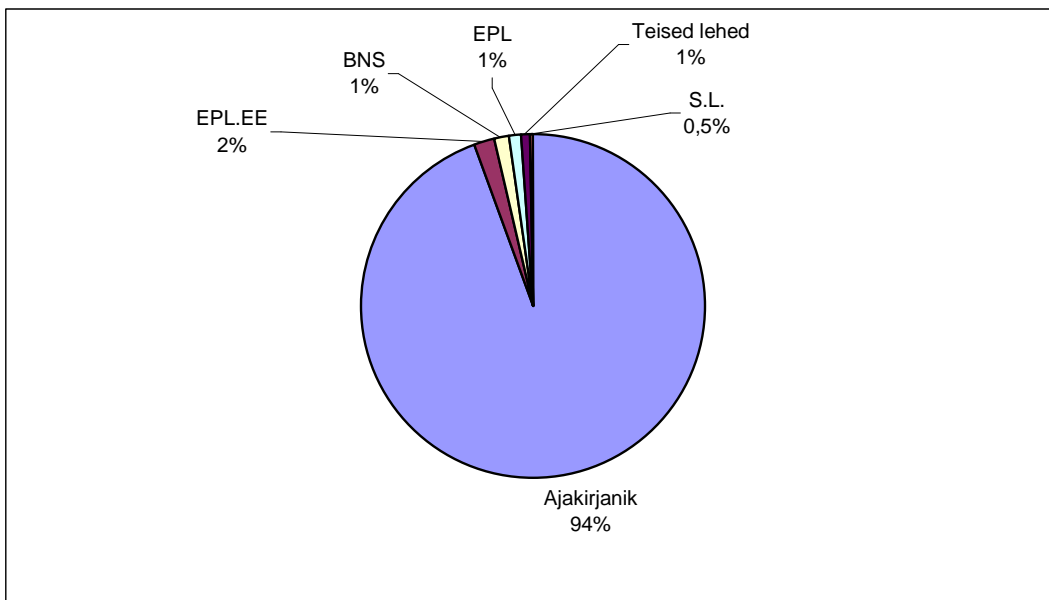
Lühiuudiste peamine autor (Joonis 7) oli BNS. Kuu aja jooksul ainult 5 korda ajakirjanikud, 12 korda oli autoriks märgitud Postimees, 19 korda Postimees Online. Veel oli lühiuudiste allikaks **ÄP Online**, AFI/BNS, BNS/STT, **PM Online/SLÕL** (SL Õhtuleht), **Reuters/ETV**, AK/BNS, **Virumaa Teataja**, Interfax/BNS, BNS/PM ja ühel korral ei olnud autorit märgitud. Lühiuudiste puhul on näha, et need ei pärine mitte ainult Eesti allikatest, vaid on kasutatud peale BNSi ka rahvusvaheliste uudisteagentuuride uudiseid.

Sellest, et enamus lühiuudiseid toodetakse väljaspool ajalehte, võib järeldada seda, et lühiuudised ei ole lehe jaoks väga olulised, nende kallal ei nähta vaeva ja neid pannakse lehte n.ö. augu täiteks.

Joonis 7. Postimehe lühiuudiste autorid. N(lugude arv)=293.

Eesti Päevalehel olid pea kõik pikad uudised (Joonis 8) ajakirjanike kirjutatud, 1% lugude autoriks oli märgitud EPL, 2% lugude autoriks EPL.EE. Veel oli autoriks BNS, **Narva Postiljon**, **Hiiumaa** ning ühel korral oli autoriks märgitud S.L. (Eesti Päevalehe ajakirjanik Sigrid Laev?, uudise näide peatükis „Uudises esindatud huvigrupid ja vaatenurgad“).

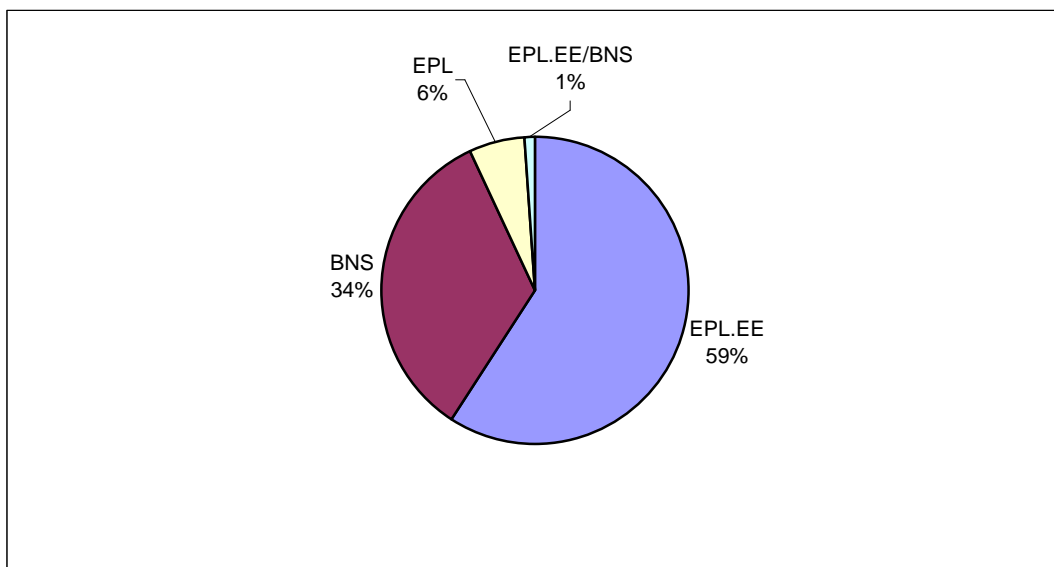

Joonis 8. Eesti Päevalehe pikkade uudiste autorid. N(lugude arv)=285.

Mis on Eesti Päevalehe puhul vaid 34% lühiuudistest on BNSi toodetud ning ülejäänud nupud on lehe enda, lehe netiversiooni või lehe neti versiooni ja BNSi koostöös tehtud. Kui seda tulemust võrrelda sellega, kui palju on päevalehes teiste lehtedega sarnaseid uudiseid (Joonis 4), siis on see kaheldav, et kõik lühiuudised, mille alla on märgitud, et selle on teinud ajalehe netiversioon, ajaleht või Eesti Päevalehe ajakirjanik, on päriselt ka ajalehe originaallooming – kui 66% lühiuudistest on Eesti Päevalehe enda looming, siis kuidas saab sellest 56% olla sarnane teiste lehtedega?

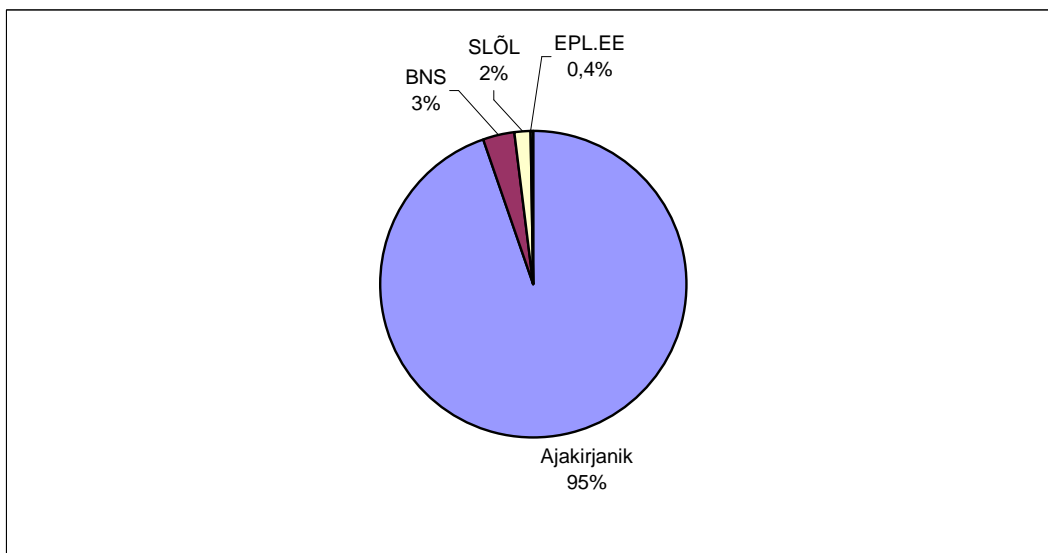
Eesti Päevalehe vastutav väljaandja ja peadirektor Aavo Kokk (2006) nentis, et lühiuudised tulevad üldiselt BNSist ja paljudest teistest portaalist Igal lool peaks tema kinnitusel juures olema allikaviide ning originaaluudiste tootmist peab ta kõikide ajakirjanike kohustuseks, ükskõik, kus osakonnas nad töötavad.

Seega, järelikult viidatakse Eesti Päevalehe lühiuudistes laenule uudise sees, mitte ei panda originaalloo autorit Eesti Päevalehes avaldatud uudise autoriks, Eesti Päevalehes avaldatud loo autoriks märgitakse ikkagi Eesti Päevaleht.

Graafik 9. Eesti Päevalehe lühiuudiste autorid. N(lugude arv)=288.

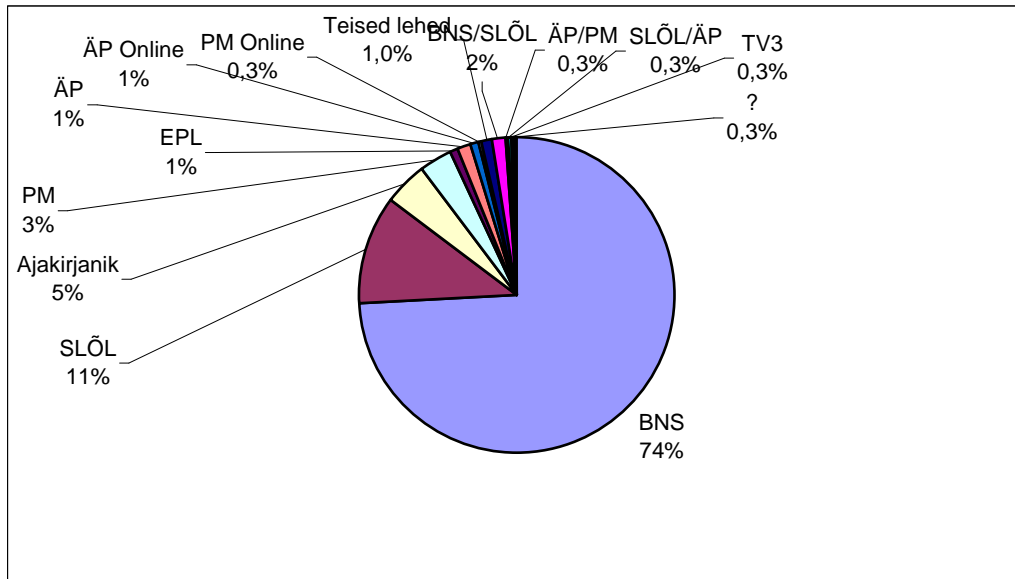
Ka SL Õhtulehes olid enamus pikkadest lugudest (Joonis 10) ajakirjanike kirjutatud, veel olid allikateks BNS, SLÕL ja EPL.EE

Joonis 10. SL Õhtulehe pikkade uudiste autorid. N(lugude arv)=249.

SL Õhtulehe lühiuudiste (Joonis 11) päritolu on kõige kirjum. Allikateks on nii SL Õhtulehe ajakirjanikud, SLÕL, **EPL**, **Postimees**, **Äripäev**, **ÄP Online**, **Põhjarannik**, **PM Online**, **Sakala**, **Virumaa Teataja**, **Meie Maa**, **BNS/SLÕL**, **ÄP/PM**, **SLÕL/ÄP**,

TV3 ja ühel korral ei olnud autorit märgitud. Kõige rohkem (74%) lühiuudistest pärineb ikkagi BNSilt.

Joonis 11. SL Õhtulehe lühiuudiste autorid. N(lugude arv)=384.

Seega oli Postimehes pikkade lugude seas autoriks märgitud teine leht või selle netiversioon üheksal korral. Autoriteks olid kuus erinevat väljaannet. Lühiuudistest oli teine leht või selle interneti versioon märgitud kuus korda, kokku neli väljaannet.

Eesti Päevalehes kasutati pikkade lugude seas kaks korda muu väljaande autorlusega uudist, need olid mõlemad erineva väljaande omad (Hiiumaa ja Narva Postiljon) ning lühiuudistes teisi väljaandeid autoriks ei olnud märgitud.

SL Õhtuleht kasutas pikkades uudistes ühe autorina EPL.EE-d ning lühiuudistest 32 uudisel oli märgitud autoriks mõni teine väljaanne või selle interneti versioon, kokku 10 erinevat väljaannet.

Järelikult kasutas teisi lehti autorina kõige rohkem SL Õhtuleht oma lühiuudistes, sellele järgnesid Postimehe pikad uudised, Postimehe lühiuudised, Eesti Päevalehe pikad uudised, SL Õhtulehe pikad uudised. Eesti Päevalehe lühiuudistes teist väljaannet autorina ei olnud märgitud.

Lühiuudiste puhul on selgelt aru saada, et Postimees ja SL Õhtuleht rõhuvad kvantiteedile, Eesti Päevalehele on aga oluline, et lühiuudised oleksid pärit enda toimetusest. Raske on öelda, kui palju Eesti Päevalehe uudistes on kasutatud originaalmaterjale (vt. „Viitamine laenule uudises ja kinnipidamine kokkuleppest“) ja kui palju on võetud teistest allikatest, see nõuab laiemat uurimust, aga kõigi lühiuudiste päritolu viiteks on EPL.EE. Postimees kasutab teistest enam teiste lehtede uudiseid ka pikkade lugudena.

Pikkade lugude puhul on arvata, et Postimees (ja ka teised väljaanded) on need ostnud. Kuna Postimees ja SL Õhtuleht kuuluvad Eesti Meedia alla, nagu ka paljud maakonnalehed (Sakala, Järva Teataja, Pärnu Postimees, Virumaa Teataja, Valgamaalane), siis on arvata, et nemad üksteise uudiste avaldamise eest raha ei küsi. Eesti Päevaleht kuulub teise kontserni ja selline lepe ilmselt nende puhul ei kehti.

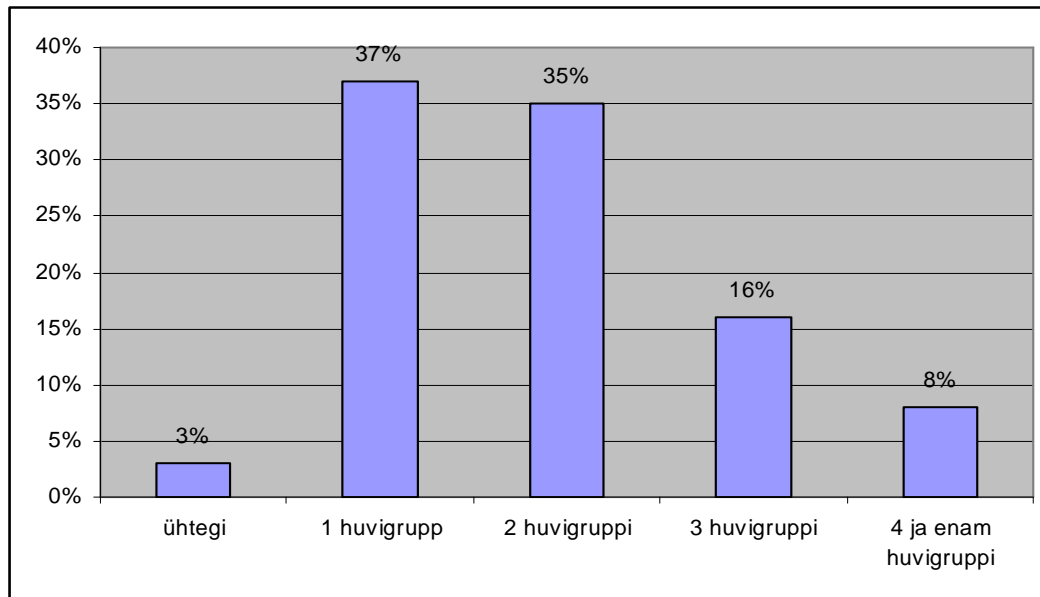
Kui aga tegemist on lihtsalt teise lehe loo avaldamisega, siis see on vastuolus „Artiklite refereerimise hea tavaga“. Lühiuudised on tavaliselt nii lühikesed, et nad ei ületa refereerimise motiveeritud mahtu, mis on kuni viis lauset, kuid mitte üle 20% originaalartikli mahust. Teoreetiliselt on üleastumine võimalik – selle tõestamiseks tuleks täpselt ära mõõta originaalloo pikkus ja refereeritud loo pikkus ning vaadata, kas see ületab viit lauset või 20% originaalartikli mahtu, mis aga selle töö raamidesse ei mahu (välja arvatud üks näide alapunktist „Viitamine teisele lehele ja kinnipidamine kokkuleppest“).

Uudises esindatud huvigrupid ja vaatenurgad

Kuigi Project for Excellence in Journalism'i ja Rick Edmondsi (2006) Ameerika ajalehtede uurimusest selgus (vt „Teoreetilised lähtekohad“), et kõige rohkem oli uudises kajastatud nelja ja enama huvigrupi, seejärel kahe, kolme ja kõige vähem ühe huvigrupi arvamusi, kusjuures nelja ja enama huvigrupi arvamuste kajastamine juhtis ülekaalukalt 39%-ga.

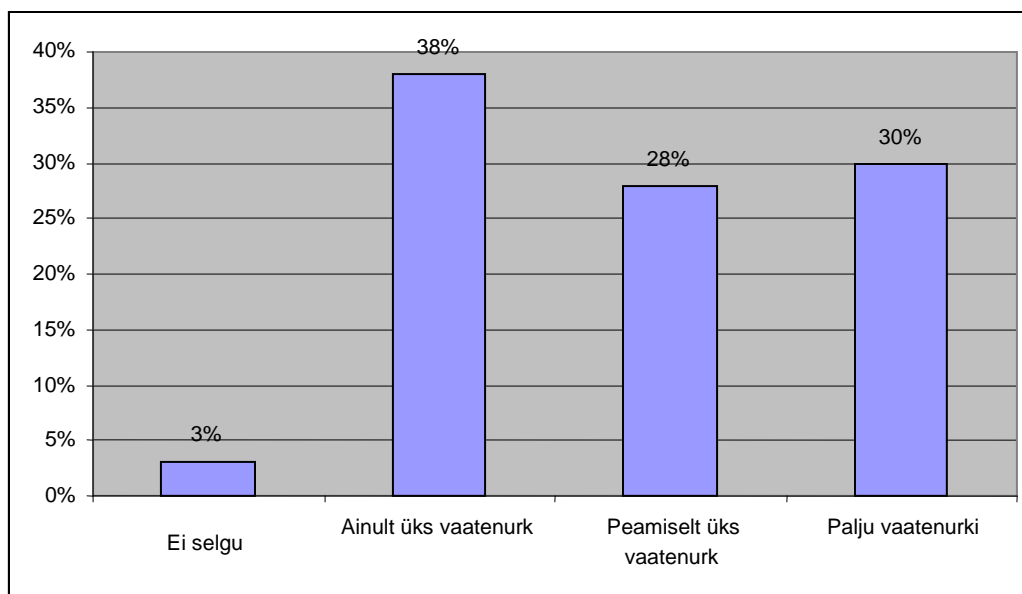
Kui aga vaadata Eesti kolme päevalehe tulemusi, on pilt üsna vastupidine (Joonis 12) – kõige rohkem on uudistes kasutatud ühte ja kõige vähem nelja ja rohkemat huvigrupi. Ühelt poolt võib erinevus olla valimis – Ameeriklased kasutasid uurimiseks

võimalikult erineva orientatsiooni, tiraaži ja ilmutumiskohaga ajalehti. Selles töös on aga kasutatud ainult päevalehti – nädalalehtedes on pikemad lood ja sinna mahub ka rohkem allikaid, kahe huvigrupiga lood võivad olla näiteks n.ö. B-lood. Päevalehtedes on aga üsna vähe ruumi, kõik öeldakse ära üsna lühidalt ning seega ei mahu ka palju huvigruppe uudisesse

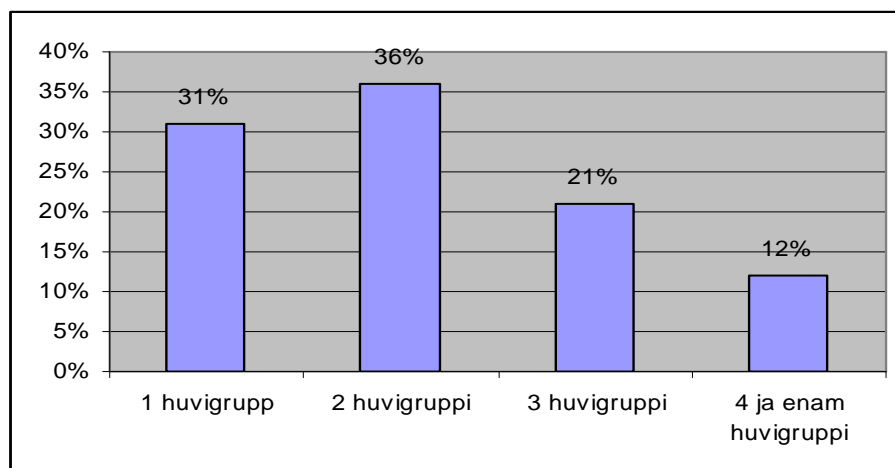
Joonis 12. Huvigrupid Postimehes, Eesti Päevalehes ja SL Õhtulehes kokku. N=739.

Sarnane joon on ka Ameerika lehtede uudiste vaatenurkades - 76% juhul palju vaatenurki, 10% peamiselt üks vaatenurk ja 15% ainult üks vaatenurk. Ent kuigi Eesti päevalehtedes on kajastatud vähe huvigruppe, on vaatenurki sellest hoolimata üsna palju (Joonis 13) – Ameerika uudistes on seos huvigruppide ja vaatenurkade arvu vahel üsna tugev, Eesti päevalehtede uudistes ei pruugi vähe huvigruppe tähendada seda, et loos on kajastatud vähe vaatenurki. Järelikult on Postimehe, Eesti Päevalehe ja SL Õhtulehe uudistes valitud allikateks üsna vastandlikud huvigrupid, kes toovad loosse erinevaid vaatenurki. Samas kui 3% lugude puhul ei olnud vaatenurgad ja huvigruppide määramine üldse võimalik – esitatud oli mõni ametlik kiri, aruanne, kus puudusid suulised allikad, selliste lugudega konstateeriti lihtsalt fakti, et midagi toimus või siis esitati muinasjutu vormis sündmuste kokkuvõte (Hanschmidt teenistuskäik näiteks).

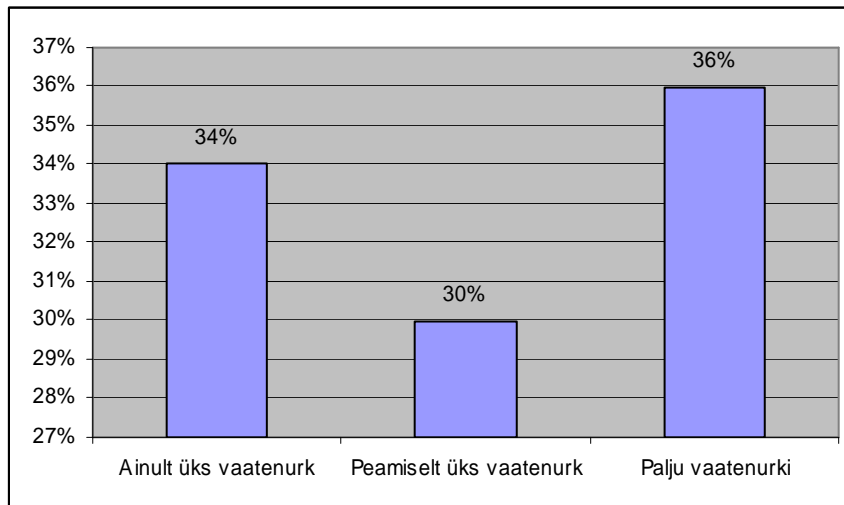

Joonis 13. Vaatnurgad Postimehes, Eesti Päevalehes ja SL Õhtulehes kokku. N=739.

Postimehes domineeris kahe huvigrupi kasutamine (Joonis 14), mis on ajalehe uudisele omane – saab sõna süüdistaja ja süüdistatav, kannatanu ja kannatuste põhjustaja jne. Kuigi Postimehes üle kolmandiku lugudest olid mitme vaatenurgaga (Joonis 15), oli pea sama palju ka ainult ühe vaatenurgaga lugusid. See tulenes sellest, et ühelt poolt kasutati Postimehes väga palju erinevaid allikaid, teisalt oli ka selliseid lugusid, kus oli allikaid täiesti piisavalt, aga kõik allikad esindasid tegelikult ühte vaatenurka, näiteks rahandusminister, tema pressiesindaja ja kantsler.

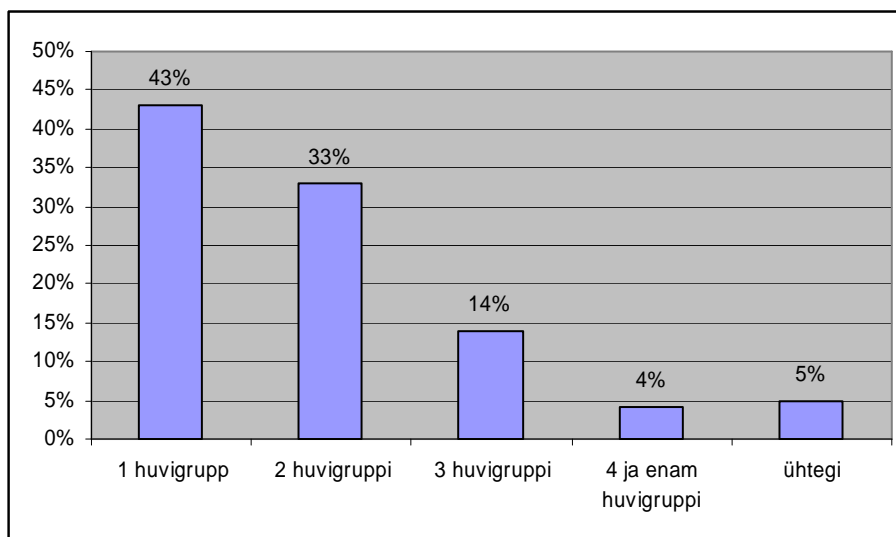

Joonis 14. Huvigrupid Postimehes. N=256.

Joonis 15. Vaatenurgad Postimehes.

Eesti Päevalehes oli paljud lood ühe allikaga või siis allikas puudus üldse, st uudiste leheküljel olev kirjutis võttis lihtsalt mingeid sündmusi kokku, ühegi suulise allikata. Võrreldes Postimehega olid aruharvad juhud, kus loos oli esindatud rohkem kui neli huvigruppi.

Joonis 16. Huvigrupid Eesti Päevalehes. N=250.

Seetõttu oli pea pooltes lugudes ka esindatud ainult üks vaatenurk (Joonis 17), 5% uudistes vaatenurk ei selgunud. Need lood olid pigem ülevaatlilikud sündmuste kokkuvõtted, kui esindasid kellegi arvamusi, hinnanguid jms.

Näiteks Eesti Päevalehe 17. septembri lugu „Haiglakinnistu hind tõusis oksjonil 51 miljoni kroonini“:

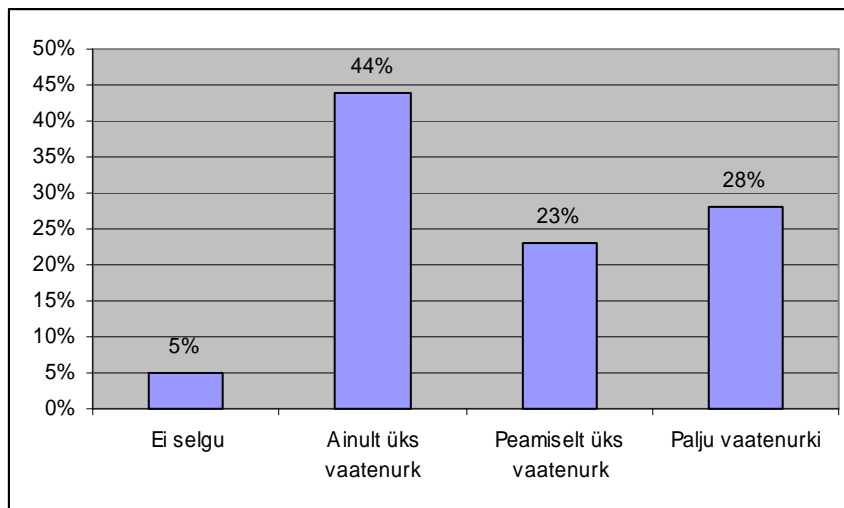
Avalikule kirjalikule oksjonile laekus kümme pakkumist, hind tõusis 51 miljoni kroonini.

Ida-Tallinna keskhaiglale kuuluva kinnistu alghind oli 20 miljonit. Kõige enam pakkujat veel ei avalikustata, sest müügiotsuse peab kümne päeva jooksul kinnitama haigla juhatus.

23 614-ruutmeetrisel krundil asub kolm ravikorpust, administratiivhoone, kaks abihoonet, kelder ja ladu. Majas on seni hooldatud neid, kellel pole arstiabiks raha.

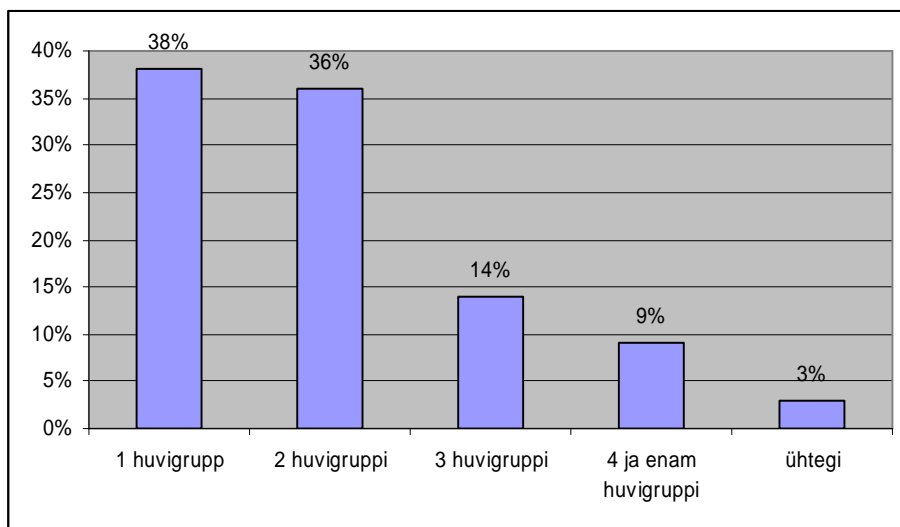
Enampakkumise võitjaga sõlmitakse müügileping hiljemalt 21. oktoobril.

Haiglat on üritatud ka varem müüa, kuid viimaste kuudeni ei soovinud linnavalitsus sellele heakskiitu anda. S.L.

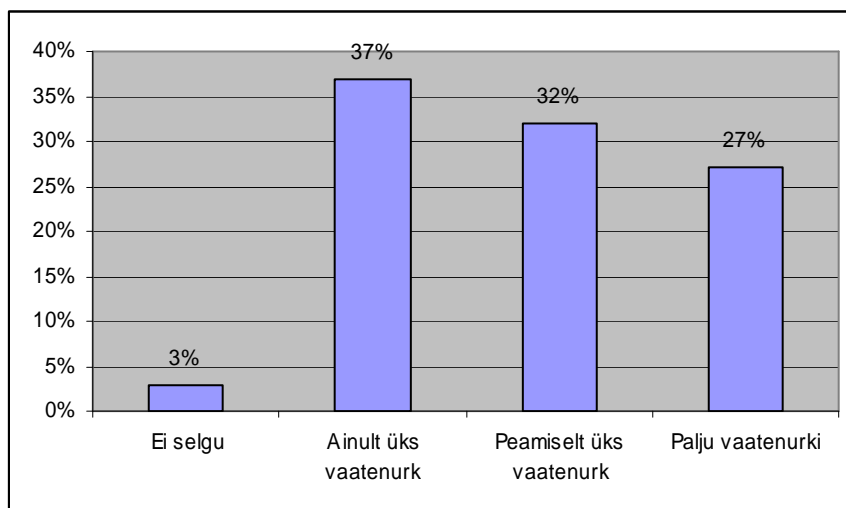
Joonis 17. Vaatenurgad Eesti Päevalehes. N=250.

SL Õhtuleht esindab kõige paremini kolme lehe keskmist (Joonis 18), kus mida vähem huvigruppe, seda rohkem uudiseid, kusjuures 3% lool ei olnud eristatav mitte ükski huvigrupp. Siiski on domineerivamad ühe ja kahe huvigrupiga lood, kolme ning nelja ja enama huvigrupiga lugusid on üsna märgatavalt vähem. See võib tuleneda sellest, et SL Õhtulehe lood on üsna persoonikesksed (näiteks loos, mis räägib „Bussi“ Nele surmast, räägib ainult neuu poiss-sõber jne).

Joonis 18. Huvigrupid SL Õhtulehes. N=233.

Ka vaatenurki (Joonis 19) on SL Õhtulehes enamasti peamiselt üks, kuigi ainult kümme protsenti vähem lugedes on palju vaatenurki. Seega oli jaotus vaatenurkade vahel üsna ühtlane, mis võib tuleneda sellest, et SL Õhtulehes on üsna mitmekesise formaadiga lugusid (paar lauset kuni paar lehekülge).

Joonis 19. Vaatenurgad SL Õhtulehes. N=233.

Geograafiline mitmekesisus

Paljud peavad mitmete hädade põhjuseks seda, et Eesti pealinn, Tallinn, ei asu mitte keset Eestit, vaid äärealal ja seetõttu on ta näiteks Lõuna-Eesti linnadest nii füüsiliselt kui ka emotsionaalselt üsna kaugel.

Ka ajalehes (Tabel 6) võib sise- ja majandusuudiste leheküljel näha kõige sagedamini tervet Eestit puudutavaid sündmusi (EURO tulek) ning sellele järgneb ülekaalukalt Harjumaa ja eriti Tallinna kajastamine. Mõnevõrra rohkem räägitakse ka Tartust, eelkõige kuna see on ülikooli linn, teised maakonnad ja linnad on saanud vähem, kui üldse kajastamist.

Jõhvi, Kuressaare, Põlva, Paide, Jõgeva ja Rapla linnadest pole 2005. aasta septembrikuu jooksul kordagi Eesti päevalehtede uudiste- ja majanduskülgedel räägitud. Kui Jõhvi, Kuressaare ja Põlva paiknevad üsna äärealadel ja Tallinnast kaugel, siis Paide, Jõgeva ja Rapla asuvad Eestimaa südamele ning Tallinnale üsna lähedal, ent ometi pole neist midagi kirjutatud.

Üks geograafilise ühekülgsuse põhjuseid võib olla ka see, kus lehtede toimetused asuvad – peatoimetused on ju nii Postimehel, Eesti Päevalehel kui ka SL Õhtulehel Tallinnas, Tartus võib leida üksikuid ajakirjanikke, kes aga ei jõua silmnähtavalt tervet Lõuna-Eestit uudismaastikule tuua.

Teisalt on Eesti elu Tallinna-keskne – kõige tähtsamad (riigi)asutused asuvad peamiselt seal.

Samas, kuna antud tabel on koostatud ainult pikki uudiseid silmas pidades, siis lühiuudiste puhul võib pilt olla teine – kuna ajakirjanik toimetusest kaugetessee kohtadesse alati ei jõua, aga BNSist on siiski üht-teist nendest kohtadest leida, siis võib olla, et väiksemate ja kaugemate kohtade uudised paigutatakse lühiuudistesse.

Mõnel korral sattusid sise- ja majandusuudiste lehekülgedele ka välismaised uudised, siiski seoses Eestiga (näiteks Helsingis tegutsev Eesti kool, Afganistanis sõdivad eestlased jne).

	Postimees	Eesti Päevaleht	SL Õhtuleht
Eesti	152	174	101
Harjumaa	54	42	59
s.h. Tallinn	40	27	41
Tartumaa	19	8	9
s.h. Tartu	14	6	8
Pärnumaa	7	7	8
s.h. Pärnu	3	5	4
Ida-Virumaa	8	7	10
s.h. Jõhvi	-	-	-
Lääne-Virumaa	4	7	9
s.h. Rakvere	-	2	2
Võrumaa	7	2	5
s.h. Võru	-	1	2
Valgamaa	2	3	1
s.h. Valga	1	-	-
Põlvamaa	4	2	3
s.h. Põlva	-	-	-
Läänemaa	9	5	5
s.h. Haapsalu	1	2	-
Saaremaa	5	5	2
s.h. Kuressaare	-	-	-
Hiiumaa	1	-	4
s.h. Kärdla	1	-	-
Järvamaa	4	2	5
s.h. Paide	-	-	-
Viljandimaa	1	1	7
s.h. Viljandi	-	1	3
Jõgevamaa	5	2	1
s.h. Jõgeva	-	-	-

Raplamaa	2	-	5
s.h. Rapla	-	-	-
Muud	6xEuroopa Liit, 6xVenemaa , 2xAfganistan, 2xIraak, 2xBaltikum, 2xInglismaa, Hiina, Ameerika, Taani, Leedu, Läti, maailm	3xBaltikum, 2xEuroopa Liit, 2xSoome, 2x Vene, 2xIraak, Rootsi, Läti, NATO, Ukraina, maailm	4xUSA, 3xSoome, 2xVenemaa, Iraak, Euroopa Liit, Itaalia, Leedu

Tabel 5. Geograafiline esindatus Postimehes, Eesti Päevalehes ja SL Õhtulehes.

Sotsiaalne mitmekesisus

	Postimees	Eesti Päevaleht	SL Õhtuleht
Tippjuhid	223	188	89
Juhid	188	129	135
Tippspetsialistid	74	36	40
Keskmise ja madalama astme spetsialistid	88	76	115
Reaametnikud	10	7	1
Õpetajad, õppejõud	7	5	2
Teenindajad, müügitöölised	4	-	2
Kultuuriinimesed	1	-	11
Lihttöölised	11	7	7
Pensionärid	7	-	1
Üliõpilased	4	1	1
Õpilased	6	6	3
Muu	57	43	97
Allikas puudub	5	18	16

Tabel 6. Allikate sotsiaalne staatus Postimehes, Eesti Päevalehes ja SL Õhtulehes.

Tabel 6 annab kinnitust Nikkolo (2006) ja Raba (2003) tööde kohta, kus selgus, et kõige enam kasutatakse allikatena (tipp)juhte ja (tipp)spetsialiste. Üllatusena tuli SL Õhtulehe „Muu“ kategooria nii ulatuslik esindatus. Sellised allikad olid näiteks auto omanik, ema, isa, õde, vend, pealtnägija, naabrinaine jne.

Selgus, et üsna paljusid allikaid kasutasid ajakirjanikud stereotüüpselt – politseinik oli alati mees, lapsevanem ema, poemüüja naine jne.

Tippjuhtideks märkisin ma vabariiklike organisatsioonide juhid, näiteks riigikogu liikmed, presidendi, ministrid, ülikoolide juhid, päästeameti juhi, Eesti Arstide Liidu presidendi, Euroopa Parlamendi liikmed jne, aga ka endised ministrid, presidendi ja kaitseväe ülemjuhataja. Juhid olid koolidirektorid, tippjuhtide asetäitjad/kohusetäitjad, erakondade juhid jne.

Tippspetsialistideks olid need, kelle amet nõuab spetsiaalset haridust, näiteks arstid, juristid, psühholoogid, kohtunikud jne. Keskmise ja madalama astme spetsialistideks on suhtekorraldajad, kõrgema astmega politseinikud, tehnikud, projektijuhid, analüütikud, erakondade peasekretärid, sünoptikud, nõunikud jne.

Küll oli aga näha seda, et SL Õhtuleht, kes püüab temaatikaga olla inimestele lähemal ja edastavad ka rohkem „pehmema“ uudiseid kui Postimees ja SL Õhtuleht, kasutavad ka madalama sotsiaalse staatusega allikaid – näiteks mitte koolidirektorit, vaid õpetajat, mitte peaministrit, vaid nõunikku jne.

Ajakirjaniku arvamus loos

Project for Excellence in Journalism'i ja Rick Edmondsi (2006) uurimusest selgus, et 94% Ameerika lehtede uudistes oli olemas ajakirjaniku arvamus. See-eest Postimehe 256 loost oli ajakirjaniku arvamus kajastatud 19% uudistes, Eesti Päevalehes oli 250st loost ajakirjaniku arvamus kajastatud 12% lugudes ning SL Õhtulehe 233st loost võis ajakirjaniku arvamuse leida 6% artiklitest.

Arvamuseks ei arvestanud ma juhtlõiku, kus koondatakse loos olev põhiline sõnum võimalikult lühidalt ja tabavalt ning sinna ei pruugi allikaviide mahtuda – seda ainult juhul, kui juhtlõigus olev arvamus on olemas ka loos allika arvamusena.

Ajakirjaniku arvamuse leidsin ma näiteks Postimehe 2005. aasta, 1. septembri artiklis „Politsei avastas metsast narkopõllu“:

*Kurjategijad olid loonud metsa kuni 200-ruutmeetrise põllulapi, mis oli võsast ning päikest varjavatest puudest **korralikult** puhtaks raiutud. /.../ Mulda istutatud kanepitaimi käidi **viisakalt** hooldamas ja umbrohist rohimas.*

Peab ütlema, et ajakirjanikest võis kõige rohkem lugudes arvamust näha Villu Päärti lugudes, kes põhjendas seda *new journalismiga* – lugu kirjutatakse inimlikust huvist lähtuvalt, võimalikult lihtsalt ja võimalikult paljude detailidega (tema antud detailid peamiselt muudavadki tema lood hinnanguliseks). Ka Ameerika ajalehtedes võib nii suur ajakirjaniku arvamuse protsent olla tingitud *new journalismist*.

Loo allikate sooline ja etniline mitmekesisus

Postimehes oli 2005. aasta septembris 256 artikli peale 508 mees- ja 176 naisallikat, mis teeb 1,98 mees- ja 0,69 naisallikat loo peale. Kolmel juhul allikate sugu ei selgunud või ei saanud määrata.

Eesti nimedega allikaid oli kokku 576 ja võõrapäraste nimedega 107, loo peale seega 2,25 Eesti ja 0,42 võõrapärase nimega allikat.

Võõrapäraseks lugesin ma allikad, kelle nimes oli võõrapäraseid tähti (q, w, y, z, x, c, š. ž) või algasid nõrga sulghäälikuga (g, b, d), kelle nimi ise oli võõrapärane või kelle nime ei hääldata nii, nagu kirjutatakse. Seetõttu olid võõrapärase nimega ka Hanschmidt, Michal, Atonen ja Antropov, kes kõik on küll eestlased, kindlasti oli ka eestipärase nimega inimesi, kellel tegelikult Eesti kodakondsus puudub.

Samas, tänapäeval on inimesel iga kell võimalik oma nime muuta ja eestistada. Seetõttu võib arvata, et kui Atoneni, Michali või Hanschmidt häiriks nende võõrapärane nimi, siis nad eestistaksid selle. Järelikult on võõrapärane nimi osa nende identiteedist – sellisena nad ennast näevad. Samas ka Repsi märkisin ma võõrapärase nimega allikaks, teades, et tema nimi on Läti päritolu ning ta on abielus lätlasega – järelikult ka tema identiteet on Lätiga üsna seotud (näiteks kui tehtaks otsus, et lätlased ei või Eesti elada

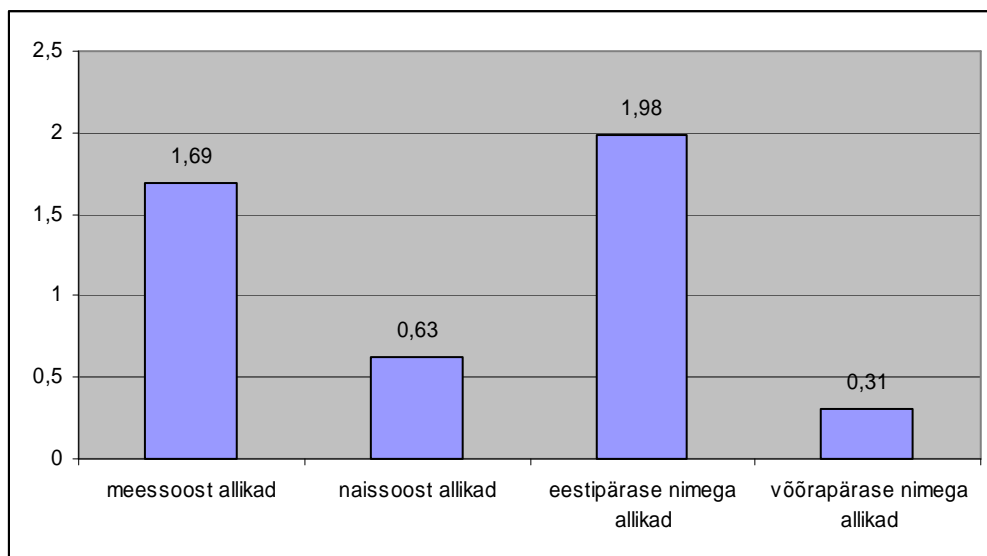
kauem kui 2 nädalat, siis ta koliks eeldatavasti Lätti, kuna pool tema perekonnast on sealt pärit, seega ei pruugi ta enda otsuseid teha kui eestlane, vaid võtab arvesse ka teisi, enda isiklikku elu puudutavaid aspekte).

Teisalt välismaalased, kellel on Eesti nimi, on selle kuidagi pidanud saama, kas abielludes või on see isa nimi. Seega peab ka neis olema mingil määral nõ Eesti verd ja olemust.

Eesti Päevalehes oli 250 artikli peale 368 mees- ja 135 naisallikat, ühe loo peale seega 1,47 mees- ja 0,54 naisallikat. Eesti nimedega allikaid oli kokku 438 ja võõrapärase nimega 63 allikat, mis teeb loo peale 1,75 eesti- ja võõrapärase nimega 0,25 allikat. 13 loo puhul ei olnud võimalik allika nime eesti- või võõrapärasust hinnata.

SL Õhtulehes oli 233 lugu, kus kokku oli 370 mees- ja 152 naissoost allikat, ühes loos seega 1,59 mees- ja 0,65 naisallikat. 16 loo puhul ei olnud võimalik määrata, kas allikas on mees- või naissoost. Kokku oli 449 eesti- ja 58 võõrapärase nimega allikat, ühe loo peale 1,93 eesti- ja 0,25 võõrapärase nimega allikat.

Kuigi Eestis ei ole võrdõiguslikkus ja vähemuste ignoreerimine nii suur probleem kui näiteks Ameerikas, võib siingi märgata (Joonis, et kasutatakse pigem eestipärase nimega meessoost allikaid.

Joonis 20. Mees- ja naissoost, eesti- ja võõrapärase allikate arv Postimehe, Eesti Päevalehe ja SL Õhtulehes kokku ühes loos.

Näha on seda, et „käärid“ mees- ja naissoost allikate vahel ei ole nii suured kui eesti- ja võõrapäraste allikate vahel. Seega sooline ebavõrdsus ei ole nii suur kui etniline. Kui aga võtta, et Vikipeedia kinnitusel (2006) oli 2000. aasta rahvaloenduse andmetel Eesti rahvastikust eestlasi 930 219 ehk 67,9%, aga mehi ja naisi elab Eestis üsna võrdselt, siis on see üsna ootuspärane tulemus.

Ajakirjaniku soo ja etnilise tausta seos allikate kasutamisega

Roach (2006, vaata ka teoreetiline osa, „Vähemused meedias“) räägib, et mitmekesise ajakirjanduse aluseks on mitmekesise etnilise taustaga ajakirjanikud, kes toovad ka meediasse mitmekesisuse, st ajakirjanike etnilisest taustast sõltub see, millised allikad on lehes.

Postimehe eestipärase nimega meesajakirjanike lugudes oli 59 juhul kasutatud rohkem mees- kui naisallikaid, 19 juhul oli loos rohkem nais- kui meesallikaid ja 13 loos oli mees- ja naisallikaid võrdselt. 80 Postimehe eestipärase nimega meesajakirjaniku kirjutises oli rohkem kasutatud eestipärase nimega allikaid kui võõrapärase nimega allikaid, kuuel juhul oli kasutatud rohkem võõra- kui eestipärase nimega allikaid ja viiel korral oli võõrapärase- ja eestipärase nimega allikaid võrdselt.

Postimehe võõrapärase nimega meesajakirjanike lugudes oli 20 korral kasutatud rohkem mees- kui naisallikaid, samas ei leidunud ühtegi lugu, kus oleks naisallikaid meesallikatest rohkem. Mehi ja naisi oli kuuel juhul võrdselt allikatena kasutatud. Vaid viiel korral oli võõrapärase meesajakirjaniku loos rohkem võõrapärase- kui eestimaise nimega allikaid, eestipärase nimega allikaid oli võõrapärasest rohkem aga 19 korral. Kahes võõrapärase nimega meesallika loos oli eesti- ja võõrapärase nimega allikaid võrdselt.

Eestipärase nimega naisajakirjaniku kirjutatud lugudes oli naisallikaid kasutatud kümnel korral rohkem kui meesallikaid, 26 loos oli aga meesallikaid rohkem kui naisallikaid ja mehi ja naisi oli võrdselt kümnes loos. Eestipärase nimega allikaid oli võõrapärase nimega allikatest rohkem 38 loos, võõrapärase nimega allikaid oli

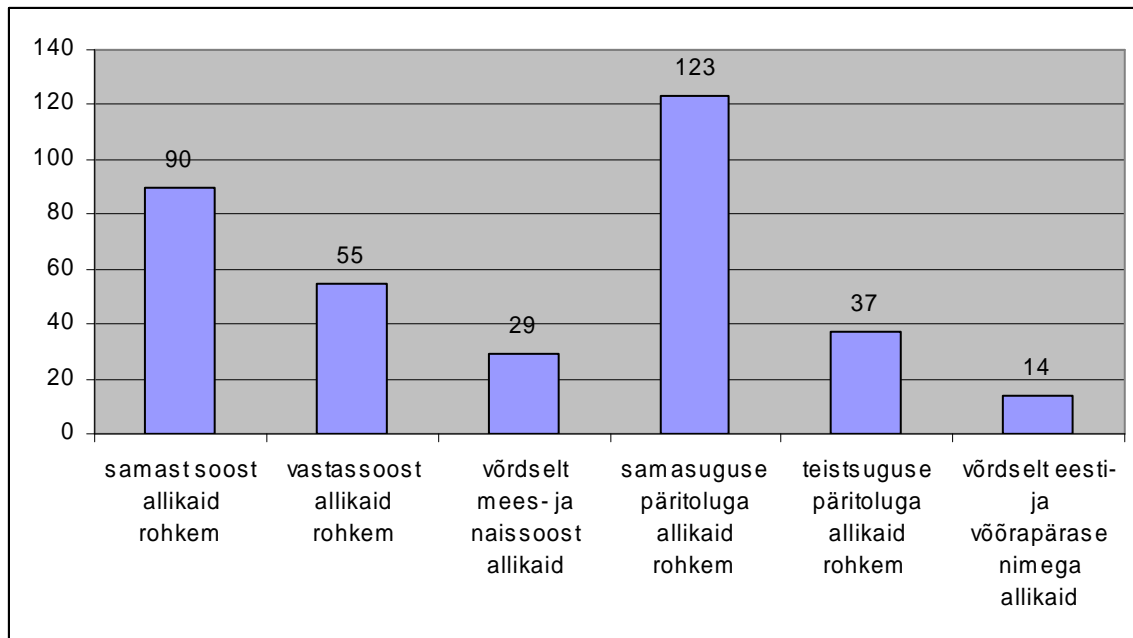
eestipärase nimega allikatest rohkem vaid ühel korral. Seitsmes loos oli võõra- ja eestipärase nimega allikaid võrdselt.

Võõrapärase nimega naisajakirjaniku lugudes oli ühel juhul rohkem nais- kui meesallikaid, kümnel korral rohkem mees- kui naisallikaid ja kuuel juhul oli mõlemast soost allikaid võrdselt. Võõrapärase nimega Postimehe ajakirjanik ei kasutanud kordagi võõrapärase nimega allikaid rohkem kui eestipärase nimega allikaid, ega ka võrdselt eestipärase nimega allikatega. 11 korral oli lugudes seega rohkem mees- kui naisallikaid.

Kui liita kõikide ajakirjanike (mees, eestipärase nimega; mees, võõrapärase nimega; naine, eestipärase nimega; naine, võõrapärase nimega) peale kokku, kui palju kasutati ajakirjanikuga samast soost ja sarnase nimega (kas eesti- või võõrapärase)allikaid, siis saame järgmise tulemuse:

Endaga samast soost allikaid kasutas Postimehe ajakirjanik rohkem 90 loos, 55 loos kasutas ta rohkem vastassoost allikaid ja 29 loos oli mees- ja naisallikate arv võrdne. Samapärase nimega allikaid kasutas ajakirjanik rohkem 123 loos, 37 loos oli kasutatud rohkem teistsuguse päritoluga nime, 14 korral oli kasutatud eesti- ja võõrapäraseid nimesid võrdselt.

On näha (Joonis 21), et meessoost allikad kasutavad rohkem meessoost allikaid ja eestipärase nimega allikad rohkem eestipärase nimega allikaid, nii tugevat seost võõrapärase nimega ja/või naissoost ajakirjanike võõrapärase nimega ja/või naissoost allikate kasutamisel ei ole.

Joonis 21. Seosed ajakirjaniku ja allikate vahel Postimehe ajakirjanike peale kokku.

Eesti Päevalehe eestipärase nimega meessoost ajakirjanikud kasutasid 75 korral rohkem mees- kui naisallikaid, 16 korral rohkem nais- kui meesallikaid ja seitsmel korral mees- ja naisallikaid oma lugudes võrdselt. Eestipärase nimega allikaid oli nende lugudes 80 korral rohkem kui võõrapäraste nimedega allikaid, 14 korral oli rohkem võõrapärase- kui eestipärase nimega allikaid ning neljal korral oli eesti- ja võõrapärase nimega allikaid võrdselt.

Päevalehe võõrapärase nimega meessoost ajakirjanikud kasutasid 15 korral rohkem meessoost allikaid kui naissoost allikaid, kuuel korral rohkem naissoost allikaid kui meessoost allikaid ning seitsmel korral oli mõlemast soost allikaid võrdselt. Kahel korral oli nende lugudes rohkem võõra- kui eestipärase nimega allikaid, 20 loos oli aga eestipärase nimega allikaid rohkem, ühel korral oli eesti- ja võõrapärase nimega allikaid võrdselt.

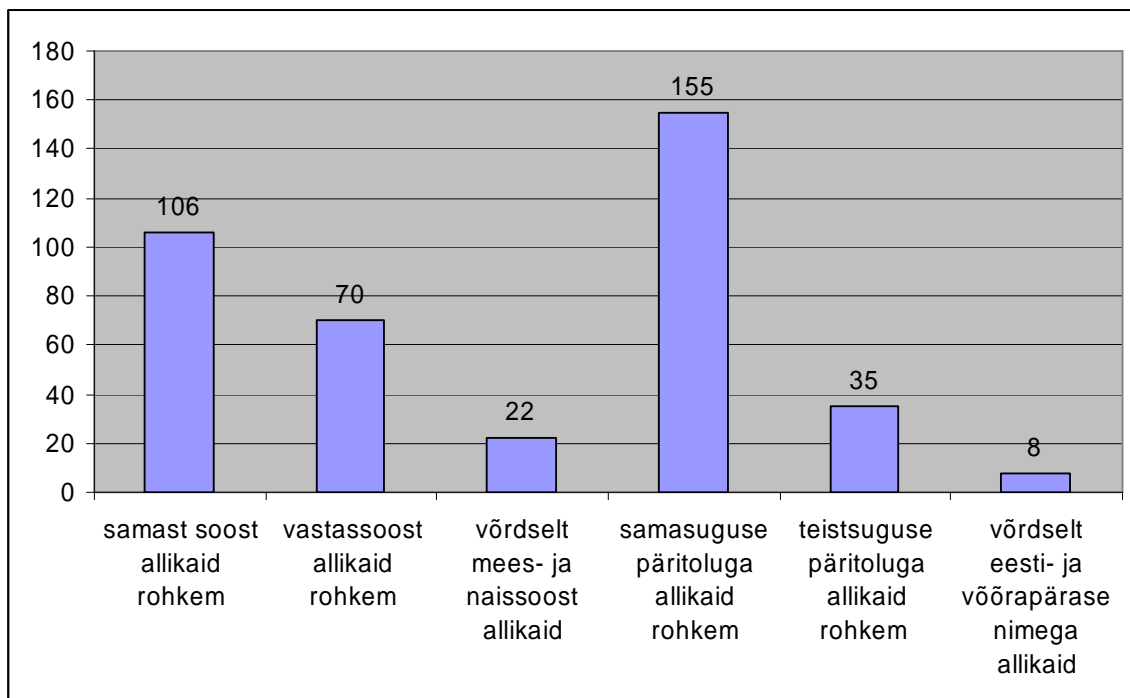
Eestipärase nimega naisajakirjanike lugudes oli 16 korral rohkem nais- kui meesallikaid, 48 loos oli aga rohkem mees- kui naisallikaid ja 13 loos oli mees- ja naisallikaid võrdselt. Tervelt 73 loos oli rohkem eesti- kui võõrapärase nimega allikaid, ainult ühes loos oli võõrapärase nimega allikaid eestipärase nimega allikatest rohkem., kolmes loos oli eesti- ja võõrapärase nimega allikaid võrdselt.

Võõrapärase nimega naisajakirjanikke Eesti Päevalehes ei olnud.

Kui liita kõikide ajakirjanike (mees, eestipärase nimega; mees, võõrapärase nimega; naine, eestipärase nimega; naine, võõrapärase nimega) peale kokku, kui palju kasutati ajakirjanikuga samast soost ja sarnase nimega (kas eesti- või võõrapärase)allikaid, siis saame järgmise tulemuse:

Endaga samast soost allikaid kasutas Eesti Päevalehe ajakirjanik rohkem 106 loos, 70 loos kasutas ta rohkem vastassoost allikaid ja 22 loos oli mees- ja naisallikate arv võrdne. Samapärase nimega allikaid kasutas ajakirjanik rohkem 155 loos, 35 loos oli kasutatud rohkem teistsuguse päritoluga nime, kaheksal korral oli kasutatud eesti- ja võõrapäraseid nimesid võrdselt.

Seega Eesti Päevalehes on eriti hästi näha (Joonis 22) seos ajakirjaniku ja allikate etnilise tausta vahel, mis võib olla tingitud selles, et enamus ajakirjanikke olid eestipärase nimega ning ka enamus allikatest olid eestipärase nimega.

Joonis 22. Seosed ajakirjaniku ja allikate vahel Eesti Päevalehe ajakirjanike peale kokku.

SL Õhtulehe eestipärase nimega meesajakirjanikud kasutasid oma lugudes 49 korral rohkem mees- kui naisallikaid, 16 loos oli rohkem nais- kui meesallikaid ja 15 loos oli mõlemast soost allikaid võrdselt. 68 loos oli kasutatud rohkem eesti- kui võõrapärase nimega allikaid, kümnes loos võis leida rohkem võõra- kui eestipärase nimega allikaid ja kahes loos oli eesti- ja võõrapärase nimega allikaid võrdselt.

Õhtulehe võõrapärase nimega meesajakirjanike lugudes oli kasutatud 15 korral rohkem mees- kui naisallikaid, kuuel korral rohkem nais- kui meesallikaid. Vaid ühel korral kasutasid nad rohkem võõrapärase nimega kui eestipärase nimega allikaid, 20 loos oli rohkem eesti- kui võõrapärase nimega allikaid.

Naissoost eestipärase nimega ajakirjanikud kasutasid 21 korral rohkem nais- kui meesallikaid, 64 korral rohkem mees- kui naisallikaid, 14 loos oli mees- ja naisallikaid võrdselt. 92 loos oli kasutatud rohkem eesti- kui võõrapärase nimega allikaid, neljas loos rohkem võõra- kui eestipärase nimega allikaid ja kolmes loos oli eesti- ja võõrapäraseid allikaid võrdselt.

Naissoost võõrapärase nimega ajakirjanikke SL Õhtulehes ei olnud.

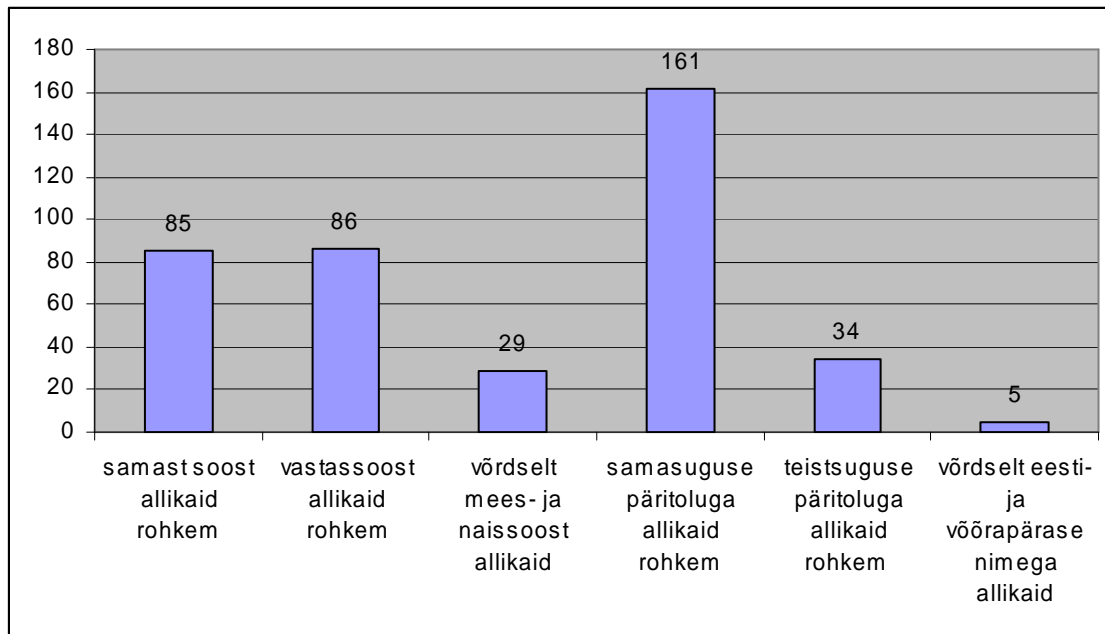
Kui liita kõikide ajakirjanike (mees, eestipärase nimega; mees, võõrapärase nimega; naine, eestipärase nimega; naine, võõrapärase nimega) peale kokku, kui palju kasutati ajakirjanikuga samast soost ja sarnase nimega (kas eesti- või võõrapärase)allikaid, siis saame järgmise tulemuse:

Endaga samast soost allikaid kasutas SL Õhtulehe ajakirjanik rohkem 85 loos, 86 loos kasutas ta rohkem vastassoost allikaid ja 29 loos oli mees- ja naisallikate arv võrdne. Samapärase nimega allikaid kasutas ajakirjanik rohkem 161 loos, 34 loos oli kasutatud rohkem teistsuguse päritoluga nime, viiel korral oli kasutatud eesti- ja võõrapäraseid nimesid võrdselt.

SL Õhtulehes on näha seda (joonis 23), et ajakirjaniku soost ei sõltu eriti see, mis soost allikad lehte satuvad. See võib olla tingitud sellest, et kuna SL Õhtulehe teemadenivoo on üsna suur (räägitakse inimeste isiklikust elust, aga ka riiki puudutavatest tähtsamatest sündmustest), satub ajakirjaniku kätte (sõltumata tema soost) väga palju erinevaid teemasid, alates autoparandamisest (kus on enamasti allikateks mehed) ja lõpetades lastehoiuga (allikateks enamasti naised). Postimehes ja Eesti Päevalehes on näha seda, et meessoost ajakirjanikud tegelevad rohkem poliitikaga (kus

kõrgetel ametikohtadel on rohkem mehi) ja majandusega (samuti üsna palju meessoost allikaid) ning uudistetoimetuses töötavad naised räägivad rohkem sotsiaalprobleemidest (kus võib olla nii mehi kui naisi rohkem) ja lastekasvatamisest (tavaliselt on lapsevanem ikkagi ema).

SL Õhtulehe soolise sõltumatus põhjust võib näha ka selles, et nende jaoks on olulised ohvrid, kannatajad jne (kes võivad olla nii mees- kui naissoost) ning lugusid nendest kirjutavad nii mees- kui ka naisajakirjanikud.

Joonis 23. Seosed ajakirjaniku ja allikate vahel SL Õhtulehe ajakirjanike peale kokku.

Kokkuvõttes võib öelda, et ajakirjanikud kalduvad kasutama endasarnaseid allikaid ning seetõttu võib Roachi väide olla õige, et sellised nagu on ajakirjanikud, on ka ajalehes leiduvad allikad.

Samas kasutavad mehed ülekaalukalt rohkem meessoost allikaid ja eestipärase nimega ajakirjanikud eestipärase nimega allikaid, naissoost ning võõrapärase nimega ajakirjanike ja allikate vaheline seos pole märgatav.

Loo peategelaste sooline ja etniline mitmekesisus

Postimehes oli 2005. aasta septembrikuu pikkade lugude peale 66 lool olemas peategelane. Peategelasi pidasin oluliseks vaadata eraldi, kuna loo peategelane ei pruugi loos allikana sõna saada. 59 korral oli selleks mees (neist 12 korral oli tehtud meesterahvaga intervjuu) ja üheksa loo kangeline oli naine. Eestipärase nimega isik oli loo peategelane 49 loos (neist 10 intervjuud) ja võõrapärase nimega persoon 19 loos (neist kaks intervjuud).

Eesti Päevalehes oli peategelane olemas 74 lool. Meespeategelane oli 61 lool (sh 12 intervjuud) ja naispeategelane 13 lool (sh neli intervjuud). Eestipärase nimega kangeline oli 55 lool (sh 14 intervjuud) ja võõrapärase nimega peategelane 19 lool (sh kaks intervjuud).

SL Õhtulehes oli 2005. aasta septembrikuus pikkade lugude peale 80 lool olemas peategelane. 58 korral oli selleks mees ja 22 loo kangeline oli naine. Eestipärase nimega isik oli loo peategelane 62 loos ja võõrapärase nimega persoon 18 loos.

Ka loo peategelaste tulemused näitavad, et eelistatakse mehi naistele ja eestipärase nimega kangelasi võõrapärase nimega peategelastele.

Uudised, mis ilmusid mitmes lehes

Kolme lehe peale kokku 1594st uudisest seitsmekümne ühel korral oli uudis, mis oli ka teistes lehtedes avaldatud, ära märgitud esiküljel. See näitab seda, et sarnased ei ole nõ teisejärgulised uudised, vaid lehe olulisemad lood.

Septembrikuus oli 49 uudissündmust, mis sattusid sarnase uudisena kõigisse kolme lehte, kuuel juhu neist avaldasid kõik kolm lehte juhtunust ainult lühiuudise. Kahekümne neljal korral avaldasid kõik kolm lehte uudise samal päeval, 19 korda avaldasid lehed uudise erinevatel päevadel.

Uudissündmusi, mida avaldati sarnase uudisena kahes lehes, oli 135, neist 55 avaldasid mõlemad lehed ainult lühiuudisena. Kaksikümmend kuus korda avaldasid kaks

lehte samal päeval pika loo, üheksal juhul avaldati pikk lugu lehtedes erinevatel päevadel. Ühel päeval avaldati ühes lehes pikk lugu ja teises lühike lugu 16 korda. Viisteist korda avaldas üks leht uudise pika loona ja sellele järgnes hiljem sarnase lühiuudise avaldamine mõnes teises lehes. Lisaks eelmistele variantidele avaldati 14 korda sarnane uudis kahes lehes, ent sellest kirjutas üks (neist ühel korral mõlemad lehed) leht kaks lugu. Need 14 korda ei ole arvestatud eelmiste kategooriate hulka.

Samal päeval ühe sündmuse kohta eri lehtedes ilmunud uudised ongi ilmselt pressiteated/pressikonverentsid või nende ümberkirjutised – st kõikide ajalehtede esindajad on saanud sarnase pressiteate või käinud ühel pressikonverentsil.

Kui sarnane uudis ilmub eri lehtedes erinevatel päevadel, on raskem kindlaks teha, kas tegemist on laenamisega või on mõni leht teistest hiljem lihtsalt pressiteate põhise uudise valmis saanud.

Kahekümnel korral avaldasid lehed kas BNSi uudisena või täiendatud BNSi uudisena oma nime all loo, millest mõni teine leht oli varem pika loo kirjutanud. Ühel korral sattus ühe lehe kirjutatud uudis lühiuudisena paar päeva hiljem kahte lehte – Eesti Päevaleht avaldas 10.septembril loo “Teadlased soovivad naastrehvid keelata”, 12.septembril avaldas Postimees BNSi lühiuudisena “Teadlased soovivad keelata naastrehvid” ja samal päeval avaldas SL Õhtuleht BNSi lühiuudise “Teadlased soovivad naastrehvid keelata”. See näitab seda, et paljuski liiguvad uudised ühest lehest teise läbi BNSi.

Viitamine teisele lehele ja kinnipidamine kokkuleppest

Lehtedes esineb viitamisi palju BNSi uudistes. Näiteks:

Rahasiüstidega Tallinkile ja selle omanikfirmadele astus Ühispanka ekspresident Ain Hanschmidt vastuollu heade äritavadega ja võis teatud perioodil ka seadust rikkuda, kirjutab ajaleht Äripäev.

Kuni 1999. aastani kehtinud krediidasutuste seadus keelas otseselt laenu andmise äriühingule, mille omanikuks on krediidasutuse juhatuse esimees, kirjutab ajaleht.

Seega poleks tohtinud Ühispank Tallinkile sel perioodil laenu anda, tingimustes kus panga president oli – nagu nüüd on selgunud – samal ajal Tallinki ja selle emafirma üks juhtivaid aktsionäre.

Ain Hanschmidtile kuulub osatähtsuse Abante kaudu 13,5 protsenti Tallink Grupist, kirjutab Eesti Päevaleht.

(BNS. (2005). Hanschmidt võis rikkuda seadust. Postimees, 1.september)

Tihti esineb olukord, kus üks ajaleht kirjutab originaaluudise, BNS teeb sellest kokkuvõtte ja teised lehed kasutavad BNSi kokkuvõtet, viidates BNSile. Mõnikord lisatakse BNSi uudisele omalt poolt paar rida ja serveeritakse seda kui originaaluudist.

24.septembril avaldas SL Õhtuleht loo “Igal 100. eestlasel HI-viirus?”. Uudise puhul on tegemist kahe varem valminud artikli hübriidiga. Nimelt avaldas Postimees 23. septembril uudise “HIV-nakkus võib olla igal sajandal Eesti täiskasvanud elanikul”, mille fookuseks ongi see, et nakkuse kandjate arv on pidevalt suurenenud. Eesti Päevalehes ilmus samal päeval (23.septembril) uudis “HIV-positiivsete arv kasvab väga kiiresti”, milles räägitakse sellest, kuidas nakatunuid paremini ravida ja milline peaks olema ennetustöö. SL Õhtuleht kasutab samu fakte ja isegi allikaid ning tulemuseks on lugu, mis räägib selles, kui palju haigeid on ja kuidas neid ravida. Ent SL Õhtuleht ei viita kordagi kummalegi lehele.

Sarnaselt avaldas SL Õhtuleht 26.septembril loo “Laidoneri-Savisaare villa hinnati juba 2003. aastal 800 000 kroonile” andmeid, mis on pärit varasematest Postimehe BNSi artiklist “Seppik peab Savisaare majaostu valimismulliks” (23.09) ja Päevalehe uudistest “Savisaare suvemaja maksis juba kaheksa aasta eest üle poole miljoni” (22.09) ning “Seppik õigustas Savisaare tehingut, Käge maja hinnati 3,25 miljonile” (23.09). Ühelegi andmekasutusele teistest lehtedest ei ole SL Õhtulehe loos viidatud.

Postimehe avaldatud BNSi loos on jällegi kasutatud päev varem ilmunud Eesti Päevalehe (22.09 “Savisaare suvemaja maksis juba kaheksa aasta eest üle poole miljoni”) loos olevaid andmeid, kuid neile ei ole viidatud.

Uudis ei pruugi olla alati sõnasõnaliselt laenatud, tihti esineb ka lihtsalt teema laenamist. SL Õhtulehes ilmus 5.septembril artikkel “Töövihikud löövad pere eelarvesse augu”, kus

on erinevate koolide raamatukoguhoidjate käest küsitud, palju koolilapsed peavad keskmiselt töövihiku eest maksma. “Töövihikuhinnad tõusevad piiranguteta” (Postimees, 8.09) küsib pereemade, Koolibri, Avita, Iloprindi direktori, riikliku eksami- ja kvalifikatsioonikeskuse üldharidus osakonna juhataja ja Tõnis Lukase käest samu asju, mis kolm päeva varem SL Õhtuleht. Ühiseks allikaks neil kahel lool on Peeter Kreitzberg, kellelt on saadud ka sarnased tsitaadid.

20.septembril avaldas SL Õhtuleht BNSi uudise “Lapsevanemad kallite töövihikute vastu. ”Töövihikud kolivad internetti” (Eesti Päevaleht, 21.09) lisab küll fookusesse uue nüansi, aga teema on iseenesest ikkagi laenatud.

13.septembril avaldas BNS SL Õhtulehes loo “Vanemad pole koolituskuludega rahul” ning Päevaleht 19.septembril sarnase uudise “Lapsevanemaid pahandavad koolituskulud”. Tundub nagu oleks kallite töövihikute teema ja see teemablokk erineva fookusega. Tegelikult räägitakse ikkagi töövihikute kallist maksumusest. Segadust tekitavad ka lühiuudised:

Eesti Lastevanemate Liidu Pärnu ja Saaremaa piirkonna esindajad saatsid ministritele, riigikogu põhiseaduskomisjonile ning õiguskantslerile avaliku kirja, protestimaks laste kõrgete koolikulude vastu.

Lapsevanemate poolt Pärnu- ja Saaremaal tehtud statistika kohaselt kulub lapse kooliskäimiseks 830-1532 krooni aastas.

(BNS. (2005). Vanemad pole koolikuludega rahul. SL Õhtuleht, 13.09.)

Õppevahendite kõrge hinna tõttu saatsid Eesti Lastevanemate Liidu Saaremaa ja Pärnumaa osakonnad pea-, rahandus- ning haridusministrile kirja, milles juhtisid tähelepanu, et põhiseaduse järgi peaks üldharidus olema tasuta, kirjutab EPL.

(BNS. (2005). Lapsevanemad kallite töövihikute vastu. SL Õhtuleht, 20.09.)

Kas tõesti saatsid Eesti Lastevanemate Liidu Saaremaa ja Pärnumaa osakonnad kaks kirja nädala ajalise vahega? Tõenäoliselt on võetud üks ja seesama pressiteade, mida on vastavalt vajadusele kasutatud – äkki varem ei olnud lehes ruumi vms.

Ajakirjanike kuldreegel on, et ühe allika lugusid ei kasutata ning ametlikke aruandeid tavaliselt üks-üheselt maha ei kirjutata. Seetõttu on arusaamatu, miks kolm lehte avalikustasid kopteriõnnetuse põhjustest rääkides ainult aruande ilma ühegi allikata väljaspool seda (aruandes figureerivad teatud isikute arvamused, mida on ka ajalehed oma lugudes kasutanud). “Kopteriõnnetuse uurimise aruanne sai avalikuks” (Postimees, 15.09), “Kopterireisi viimased 37 sekundit” (Eesti Päevaleht, 15.09) ja “Allakukkumise põhjustas kopteri tõusuhoova tõstmine (SL Õhtuleht, 15.09) põhinevad kõik avalikustatud aruandel. Samas on päev varem Postimees avalikustanud artikli “Ministeerium avaldab täna kopterihuku vahearuande”, milles on kasutatud ka teisi allikaid ning on kolmest aruannet ümberjutustavast loost ülevaatlikum ja annab vahearuande olemusest ja taustast palju mitmekülgsemat infot – mil moel aruanne avalikustatakse, kuidas suhtuvad omaksed sellesse, jne.

Uudise liikumine ühest lehest teise

Järgnevast näitest on näha, kui palju on üle võetud originaaluudisest ja palju omalt poolt sinna lisatud, kusjuures serveeritakse seda kui lehe enda kirjutatud uudist. Uudise ühest ajalehest teise liikumise skeem on järgmine: “Tööline sai uhiuues piimafarmis surma” (Meie Maa, 22.09) -> Postimees (viidetega Meie Maale) -> EPL Postimehest ilma viideteta ja oma autorlusega -> SL Õhtuleht (esitab kui originaaluudist)

22. septembri Postimees kirjutab („Tööline sai uues piimafarmis surma“):

Eelmisel nädalal avati Pihla vallas Haeskas piimafarm, kuid juba esmaspäeval hukkus traagilises tööõnnetuses farmi 46-aastane töötaja, kirjutab Meie Maa.

Tööõnnetus juhtus kella seitsme paiku õhtul, kui karjak jäi suruõhuga suletava värava ja lüpsiplatsi piirde vahele, ütles Meie Maale tööinspeksiooni avalike suhete nõunik Tõnu Vare.

Kuna tegemist oli mehhanismi töötamise tagajärjel juhtunud õnnetusega, uurib asja tehnilise järelevalve inspeksioon.

Tänavu on tööõnnetuste poolest Saaremaal kurb aasta, sest surma on saanud juba kolm inimest, lisaks juhtus kaheksa kuuga 34 kerget ja seitse rasket tööõnnetust.

Esimese hukkuu tõi tänavu tööõnnetus 10. märtsil, mil turbakoristusfirma 55-aastane meister pööras väikese veoautoga vasakpööret sooritades ette suurele veoautole ja sai avariis surma.

Järgmine surmaga lõppenud tööõnnetus juhtus 12 päeva hiljem, kui teist päeva tööl olnud 30-aastane töömees sai kõrgepingeliini ehitusel elektrilöögi.

Nimelt kukkus kuusk vanale liinile ja jäi sinna pidama. Töömees ronis üles, et oks lahti päästa, haaras liinist, sai löögi ja kukkus puu otsast alla.

Kui võrrelda järgmist uudist eelmisega, siis on näha, et Eesti Päevalehe uudises on olemas kõik faktid, mis olid Postimehe uudises, seega on näha, et lehe poolt ei ole siia midagi lisatud. Ent uudise autoriks on siiski märgitud EPL.EE.

23. septembri Eesti Päevalehes („Saaremaa piimafarmis hukkus tööline“) on kirjas, et:

Eelmisel nädalal Pihla vallas Haekas avatud piimafarmis juhtus esmaspäeval traagiline tööõnnetus, milles sai surma farmi 46aastane meestöötaja, kirjutab Meie Maa.

Tänavu Saaremaal kolmas surmaga lõppenud tööõnnetus juhtus esmaspäeval kella 19 paiku, kui farmitöötaja jäi suruõhuga suletava värava ja lüpsiplatsi piirde vahele.

Kuna tegemist oli mehhanismi töötamise tagajärjel juhtunud õnnetusega, uurib asja tehnilise järelevalve inspeksioon.

Tänavu on tööõnnetuste poolest Saaremaal kurb aasta, sest surma on saanud juba kolm inimest, lisaks juhtus kaheksa kuuga 34 kerget ja seitse rasket tööõnnetust.

SL Õhtuleht avaldas 23. septembril sarnase loo “Vastavatud farmi lüpsivärv tappis karjaku”. Ka siin on olemas kõik faktid, mis eelmise päeva Postimehe artiklis, ent SL Õhtuleht ei ole viidanud ei Meie Maale ega Postimehele ning autoriks on märgitud SL Õhtulehe ajakirjanik Tarmo Michelson.

Sarnased uudised võivad tekkida ka Scanpixi kaudu, mis on Baltikumi suurim uudispildi vahendusagentuur. Scanpixi toimetaja Kaire-Lea Mällo (2006) sõnas, et tihtipeale paluvad ajakirjanikud temalt, et ta tehtud fotosid enne loo avaldamist ei paneks

Scanpixi PhotoBoxi, kust saavad pilte valida üle paarikümne meediaväljaande (vt www.scanpix.ee/klient.html) ning kokku umbes kolmekümnele asutusele, kuna kardavad, et sealt võib väärtuslik info välja lekkida – Scanpixi toimetaja peab PhotoBoxi sisestatud piltide juurde nimelt kirjutama ka lühikese tutvustava teksti, et hiljem oleks pilte lihtsam neid pilte leida, kui tekitab vajadus.

Uudise mahu võrdlus erinevates ajalehtedes

Originaaluudises “Tööline sai uhiuues piimafarmis surma” (Meie Maa, 22.09) on 49 rida ja esimeses reas on 30 tähemärki koos tühikuga. Seega on loos kokku umbes 1500 tähemärki. Postimehe loos on koos tühikutega 1098 ja Eesti Päevalehe loos 612 tähemärki. Seega ületavad mõlemad lehed “Ajalehtede refereerimise hea tava” kohaselt 20% (antud juhul 300 tähemärki) piiri, mida võib tasuta refereerida, Kui arvestada, et ka SL Õhtulehes on sellised andmed sees nagu Postimehes ja Päevalehes, siis on kõik kolm lehte eksinud “Artiklite refereerimise hea tava” vastu, juhul kui nad ei ole Meie Maalt saanud avaldamiseks eriluba ja ei ole refereeringu eest maksnud. Meie Maa ei kuulu ühegi ajalehega (Postimees kuulub Eesti Meedia alla, Eesti Päevaleht Ekspress Gruppi, SL Õhtuleht jaguneb võrdselt Eesti Meedia ja Ekspress Grupi vahel) samasse kontserni, seega ei ole ka tõenäoline, et neil oleks kokkulepe, et nad võivad üksteise materjale tasuta kasutada.

Samuti on Postimehe BNSi artiklis “Saaremaa ja mandri vaheline sild on tunnelist poole odavam” (26.09) viidatud Meie Maale ning SL Õhtuleht avaldas samal päeval Meie Maa uudise “Saaremaa sild maksaks 2,75 miljardit”. Järgmine päev avaldas Eesti Päevaleht uudise “Saaremaa sild maksaks ligi kolm miljardit krooni”, kus kasutatakse samu andmeid, mis eelmisel päeval kahes lehes nende le viitamata.

Postimehe ja Eesti Päevalehe artiklid ületavad jällegi Meie Maa originaali, kuna Meie Maa artiklis on 109 rida ja esimeses reas on 27 tähemärki, siis teeb see kokku umbes 2800 tähemärki. Postimehe artikli pikkus on aga 1164 tähemärki ja Eesti Päevalehe uudise pikkus on 1940 tähemärki. SL Õhtulehe loo pikkus on 370 tähemärki (ei ületa 20%).BNSi kaudu on aga uudiste laenamine justkui lubatud, kuna BNS võib ajalehe

uudisest teha kokkuvõtte ning teine ajaleht võib BNSi uudist kasutada. Seega saab üks leht teise uudismaterjali piiramatul hulgal avaldada, kui BNS on sellest kirjutanud.

Nii Eesti Päevalehe vastutav väljaandja ja peadirektor Aavo Kokk (2006) kui ka SL Õhtulehe peatoimetaja Väino Koorberg (2006) tõdesid, et nad on BNSiga lepingulistes suhetes, st nad maksavad nende uudiste kasutamise eest. Väino Koorberg mainis, et *BNS lähtub oma uudiste ja refereeringute tegemisel autoriõigusega sätestatud võimalustest (luba küsimata ja tasu maksmata on lubatud kasutada materjali ajakirjandusest ülevaate andmise eesmärgil). Ka sellisel juhul peavad nad kinni pidama üldtunnustatud „Artiklite refereerimise heast tavast“.*

Ka Aavo Kokk leidis, et BNS võib „Artiklite refereerimise head tava“ tõttu nende uudiseid refereerida.

Mõlemad ajalehtede esindajad kinnitasid, et ei ole BNSilt kunagi raha saanud, kui BNS on nende lehes olnud uudiseid oma agentuuris kajastanud.

BNSi ja Postimehe sõlmitud lepingust (2005) võib lugeda, et klient ehk siis Postimees peab tagama, et uudiste avaldamine toimub sisulise moonutusteta, vigadeta ning võimalikult ajakohastatuna ja kui Postimees kasutab BNSi uudist, peab ta loosse panema viite kui uudiste allikale. Samas ei vastuta BNS mistahes otsese või kaudse kahju eest, mis on põhjustatud BNSi andmebaasi kasutamisest ja/või selles sisalduvate uudiste mittetäielikkusest või faktilisest ebatäpsusest. Samuti on lepingus kirjas, et BNSile kuuluvad andmebaasi osas kõik autoriõigused vastavalt seadusandlusele. Kusjuures lepingu järgi annab BNS Postimehele kasutusloa nende pakutavate uudiste pakatile, vastupidiste suhete kohta pole kirjas midagi – kas Postimees lubab enda uudiseid BNSis avaldada või mitte. Samuti ei ole Postimehele nende uudiste BNSis avaldamise eest ette nähtud mingit tasu, Postimees aga peab BNSile tasuma kuus 62 540 krooni pluss 18 290 krooni selle eest, et venekeelne Postimees võib BNSist võtta venekeelseid ja Interfaksi uudiseid.

Fookus

Kuna analüüsitavad lood on valitud selle järgi, et neil oleks sarnane teema, siis fookuses suuri muutusi üldjuhul ei ole.

Kõige paremini oli fookuse muutmist märgata kütte hinna kallinemisest rääkivates artiklites. Enamus uudiste fookuseks on küttehinna kallinemine, mis lehtede piires veidi varieerub –

- “Rekordkallis kütus paneb kiruma“ (Eesti Päevaleht, 1.09) fookuseks on see, kui palju võib veel küte tõusta, et inimesed enam autoga ei sõidaks.
- “Bensiini hind võib tõusta üle 15 krooni” (Postimees, 2.09) fookuseks on spekulatsioon, et küttehind võib lähipäevil tõusta “Bensiini hind lendas reede õhtul lakke” (Postimees, 3.09) ja “Bensiini hind ületas 16 krooni piiri” (SL Õhtuleht, 3.09) fookuseks on küttehinna tõus Olerexi jaamades.
- “Kõik raha jääb nüüd tanklasse!” (SL Õhtuleht 6.09) räägib sellest, et rahval on küttehinna tõusuga tekkinud palju probleeme ja neid on veel juurde tekkimas.
- “Gaas põhja” (SL Õhtuleht, 10.09) fookus erineb eelnevatest kõige enam, kuna räägin ainukese lehena gaasiga sõitmise võimalustest.
- Ka artikliga “Eestlane peab paagitäie nimel rügama ligi kolm päeva” (SL Õhtuleht, 7.09) püütakse tekitada uus ja huvitav pealkiri, ent loos räägitakse sellest, et lisaks Olerexile tõstsid ka teised kütust müüvad firmad bensiinihinda.

Teise teemablokina tulid ajalehtedesse kütuse hinna tõusust tingitud bussipileti hinna tõus. Sel teemal kirjutas SL Õhtuleht esimesena loo “Bussiliikluse krahh on nädalate küsimus” 3.septembril, sellele järgnes Postimehe artikkel “Kütuse hinnaralli ähvardab tõsta bussipiletite hinda kõigil liinidel” (5.09) ning Eesti Päevalehe artikkel 6.septembril “Kütusehinna tõus mõjub valusalt”. 10.septembril ilmus Eesti Päevalehes “Bussiettevõtted tõstavad piletihindu” ja SL Õhtulehes “Diislikütus kruvib bussipiletite

hinda üles”. Viimasena ilmus sellest blokist Eesti Päevalehes 15.septembril “Bussifirmad ei ela kütuse kallinemist iseseisvalt üle”.

Samaaegselt bussipileti hinna tõusuga oli agendas ka taksosõidu hindade tõus. Postimees kirjutas 5.septembril loo “Tartu taksosõit kallines” ning SL Õhtuleht 7.septembril “Hinnaralli: kallineb nii autokool kui taksosõit”.

Seejärel hakati lähemalt rääkima piima kallinemisest seoses kütuse kallinemisega. Eesti Päevaleht kirjutas sel teemal 19.septembril loo “Kallinenud kütus tirib piima hinna üles” ning Postimees 20.septembril BNSi loo “Kallis kütus tõstab piimatoodete hinda”.

Terve kuu räägiti seoses kütuse kallinemisega ka toasooja kallinemisest. Kohe 1.septembril ilmus Eesti Päevalehes “Toasoe kallineb talvele pere kohta 2000-4000 krooni”. Seejärel 15.septembril ilmus Postimehes “Küttehind viib soojatootjad meeletele”, 22.septembril Päevalehes “Toasooja hind võib üle Eesti tunduvalt tõusta” ning 30.septembril SL Õhtulehes “Eksperdid ennustavad energiakriisi: vahendajate poolt üleskrutud õlihind teeb toasooja tarbijale kalliks”.

Kõiki eelnevaid teemasid käsitles Postimees juba 6.septembril loos “Paljud kaubad teevad hinnahüppe”. Lisaks nendele räägitakse selles artiklis ka lihatoodete, veo- ja postiteenuste võimalikust kallinemisest.

Kütusehinna tõusust kirjutati ka 2005. aasta septembris ainulaadseid artikleid, näiteks “Puhkusereisid kallinevad mitmesaja krooni jagu” (Eesti Päevaleht, 8.09), “Riik ei tee kütuse hinnatõusu pidurdamiseks midagi” (Postimees 7.09), “Kütuse hinnatõus ohustab Eesti liitumist euroga” (Postimees, 8.09) ning “Lipstok: kütuse kõrge hind toob inflatsiooni (Postimees, 20.09).

See näitab seda, et kuigi algajend (kütusehinna tõus) on ka eelmises lõigus toodud artiklites üks, saab hea reporteritööga kirjutada teistest erinevaid artikleid. Tihtipeale on nii, et ajakirjanikud kirjutavad uudiseid arvuti tagant väljumata, st nad saavad kõik sama sisuga pressiteate, kuhu alla on tavaliselt märgitud, et lisainformatsioon härralt X, kelle telefoninumber on Y ning siis erinevatest väljaannetest ajakirjanikud kirjutavad sama pressiteate ja lisaallikaga sarnase loo. Teine võimalus on, et nad käivad samal pressikonverentsil ning kirjutavad sarnase loo. Eelmises lõigus toodud artiklid näitavad aga seda, et ajakirjanikud on vaadanud probleemi laiemalt ning leidnud uusi huvitavaid ja inimeste jaoks olulisi nüansse.

Foto

Kõikide uudiste juures fotot ei ole, aga kui seda kasutatakse, siis on selleks (lavastatud) sündmusfoto (teenindaja muudab tablool hinda, bussijuht tangib vms). Ainus sündmus, kus hakkas sarnaste lugude puhul fotode kasutamine häirima, oli Savisaare Keila-Joa suvila juhtumi puhul - ajalehed kasutasid väga sarnast fotot Savisaare majast. Postimees

tegi sellest siiski fotomontaaži:

“Savisaar sai miljonikrundi 500 000 krooniga”, Postimees, 7.09.

Teistes lehtedes oli monteerimist vähem, kasutati maja või siis mõnda muud pilti (Edgar ja Vilja Savisaar riigikogus, Savisaar kõnepuldis vms.)

“Laidoneri-Savisaare villa hinnati juba 2003. aastal 800 000 kroonile”, SL Õhtuleht, 26.09

“Riigikontroll ei soovi auditeerida”, SL Õhtuleht, 28.09.

“Keila-Joa krunt maksab 3 miljonit”, SL Õhtuleht, 17.09. Sama foto monteeritud kujul
 “Edgar, ma ostan!”, SL Õhtuleht, 16.09.

“Savisaar sai villa võileiva hinnaga”, SL Õhtuleht, 8.09.

“Savisaar laseb oma firmale kuuluva Keila-Joa suvila ära hinnata”, Eesti Päevaleht, 17.09.

“Odavalt saadud suvila väärtuseks hindas Savisaar 2,6 miljonit krooni”, Eesti Päevaleht, 14.09.

“Savisaare jõuluime taustaks on valimiseelne leping Kruudaga”, Eesti Päevaleht, 9.09

Nendelt piltidelt on selgelt näha, et lehed kasutavad sarnaseid fotosid. Kuigi loo keskmes on maja, võiks piltidel leiduda ka midagi muud – uudises räägitakse palju näiteks maja olukorrast (oleks võinud pildistada maja lähemalt, kuigi omanikult selleks loa saamine on raske või siis aerofotot või üldse foto asendada infokastiga – palju majas pinda on, millised kommunikatsioonid jne), samas ei ole palju pilte Edgar Savisaarest, kellest lugu räägib jne.

Kuigi “HIV-nakkus võib olla igal sajandal Eesti täiskasvanud elanikul” (Postimees, 23.09), “HIV-positiivsete arv kasvab väga kiiresti” (Eesti Päevaleht 23.09) ja “Igal 100. eestlasel HI-viirus?” (SL Õhtuleht 24.09) on tekstiliselt väga sarnased, võib näha, et visuaalselt olid lood üsna erinevad – Postimees (vasakult) näitab pildil Aidsi ennetustööd 2005. aasta kevadel Tallinnas Tammsaare pargis, kus vabatahtlikud jagasid möödujatele kondome, Eesti Päevaleht Aidsiohvrite mälestuspäev 2005. aasta 15. mail Tallinnas ja SL Õhtuleht anonüümset süstivat narkomaani.

Hoolimata sellest, et nii Postimehe kui ka Eesti Päevalehe fotod on ürituselt tehtud sündmusfotod, on piltide *story* siiski erinev – ühelt on näha, kuidas neiu aktiivselt kondome jagab, teine on palju filosoofilisema muljega – noored lasevad AIDSi sümboolikat lendu, justkui saaks nii haigusest ja probleemist jagu. SL Õhtulehe foto on lavastatud, ent jätab üsna elutruu mulje. Kokkuvõttes on tegemist siiski üsna erinevate piltidega.

Samad ja erinevad allikad sarnastes uudistes

“HIV-nakkus võib olla igal sajandal Eesti täiskasvanud elanikul” (Postimees, 23.09), “HIV-positiivsete arv kasvab väga kiiresti” (Eesti Päevaleht 23.09) ja “Igal 100. eestlasel HI-viirus?” (SL Õhtuleht 24.09) kasutavad kõik allikana Maarike Harrot. Postimees viitab talle kui Tervise arengu instituudi juhataja Maarike Harro, Eesti Päevaleht Tervise Arengu Instituudi direktor Maarike Harro ja SL Õhtuleht Tervise Arengu Instituudi juhataja Maarike Harro. Postimees kasutab allikatena veel maailma terviseorganisatsiooni (WHO), AIDSi ennetuskeskuse anonüümse kabineti meditsiiniõde Grete Lehtlat ja tallinlast Kaidot.

Ühe viitena on Postimees kasutanud ka ekspertide hinnangul. Eesti Päevalehe allikateks lisaks Harrole on Global Fund ja sotsiaalminister Jaak Aab. SL Õhtuleht kasutab lisaks Harrole viidetena asjatundjate meelest ja eksperdi hinnangul. Tegemist on anonüümsete allikatega, kes võivad sama hästi olla välja mõeldud – miks eksperdil ei või nime olla? Kas ta häbeneb oma hinnanguid?

“Tööline hukkus piimafarmis” (Postimees, 22.09) kasutab allikana Meie Maad. Teisele allikale on viidatud kui *ütles Meie Maale tööinspektsiooni avalike suhete nõunik Tõnu Vare*. Eesti Päevaleht on loos “Saaremaa piimafarmis hukkus tööline” (22.09) kasutanud allikana ainult Meie Maad. SL Õhtulehe ainus allikas on farmi juhatuse esimees Tõnu Post.

BNSi lugu “Saaremaa ja mandri vaheline sild on tunnelist poole odavam” Postimehes 26. septembril kasutab allikana Meie Maad, Tallinna Tehnikaülikooli professorit Valdek Kulbachi. Üheks allikaks on nimetu konsultant. Jällegi – miks ei ole kasutatud konsultandi nime? SL Õhtuleht avaldas samal teemal 26. septembril Meie Maa artikli “Saaremaa sild maksaks 2,75 miljardit”, kus allikateks on *Eestit saare püsiühenduse teemal 6,2 miljoni krooni eest nõustavad asjatundjad*. Eesti Päevalehe samateemaline artikkel “Saaremaa sild maksaks ligi kolm miljonit” (27.09) kasutab allikana maanteeameti europrogrammide osakonna juhatajat Urmas Konsapit. Samuti on üheks allikaks märgitud (jälle anonüümsed) *taani konsultandid*.

“Teadlased soovivad naastrehvid keelata” (Eesti Päevaleht, 10.09) allikateks on Tallinna tehnikaülikooli teadlaste uuring ning majandusministeeriumi veondus- ja

liiklustalituse juhataja Priit Vene. 12. septembril avaldatud BNSi lugudes “Teadlased soovivad keelata naastrehvid” (Postimees) ja “Teadlased soovivad naastrehvid keelata” (Eesti Päevaleht) on allikad Eesti Päevaleht ja Tallinna Tehnikülikooli teedeinstituudi uuring.

Töövihikute ja koolikulude kõrge hinnaga seotud lugudes allikates kattuvusi ei ole peale Peeter Kreitzbergi, keda kasutavad nii SL Õhtuleht (“Töövihikud löövad pere eelarvesse augu”, 5.09) kui ka Postimees (“Töövihikuhinnad tõusevad piiranguteta”, 8.09).

Kütusehinna kallinemisega seotud lugudes on mitu korda kasutatud allikateks Olerexi turundusjuht Antti Moppel (Postimehes “Bensiini hind lendas reede õhtul lakke” ja SL õhtulehes “Bensiini hind ületas 26 krooni piiri”, mõlemad 3.09), Helle Kirs (Postimehes “Bensiini hind võib tõusta üle 15 krooni”, 2.09; Postimehes “Bensiini hind lendas reede õhtul lakke”, 3.09; SL Õhtulehes “Bensiini hind ületas 26 krooni piiri”, 3.09) ja majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi teede- ja raudteeosakonna veondus- ja liiklustalituse juhataja Priit Vene (SL Õhtulehes “Bensiini hind ületas 26 krooni piiri”, 3.09 ja “Kõik raha jääb nüüd tanklasse!”, 6.09).

“Kopterireisi viimased 37 sekundit” (Eesti Päevaleht, 15.09) ja “Allakukkumise põhjustas kopteri tõusuhoova tõstmine (SL Õhtuleht, 15.09) põhinevad kõik avalikustatud aruandel ja aruandes figureerivatel isikutel.

Hanschmidt, Lipstoki ja Savisaarega seotud lood olid allikatelt erinevad, ainsad allikad, kes nende isikutega seotud lugudes domineerisid, olid need isikud ise, Savisaare lugude puhul ka Seppik. Nendes lugudes oldi kasutatud ka mitmesuguseid kirjalikke dokumente allikatena.

Ühel korral on Postimees ja Päevaleht kasutanud allikana Postimehe/Eesti Päevalehe andmetel. See on õigustatud artiklites, mis on BNSi põhised, kus osad faktid on viidatud näiteks BNSile (*BNSi andmetel*) ja osad lehele (*Postimehe/Eesti Päevalehe andmetel*). Kui aga uudises ei ole teisele lehele viidatud ja lihtsalt tuleb endale osutav viide, siis tundub nagu ülejäänud faktid ja allikad oleks kuskilt mujalt võetud, aga neile ei ole viidatud.

Allikatele viitamise juures on lehtedes nähtus, kus näiteks Postimees viitab allikale öeldes, et “/.../ Kristjan Lepp ütles Postimehele /.../” (Skype`i müük lisab Eestile miljonäre. Postimees, 13.september.). See muudab muidu tugeva ja uudisväärtusliku loo

kaheldavaks – tekib mulje, nagu ajaleht ei oleks ise ühegi teise allikaga rääkinud, peale selle, kellele on juurde märgitud, et ta ütles Postimehele ja kõikide teiste allikate jutt on kuskilt laenatud.

Allikate puhul on tüüpiline, et kui üks allikas räägib mitmes väljaandes, siis ta räägib ka sarnast juttu, seetõttu mõjub ühesuguste allikate kasutamine uudispildile negatiivselt, kuna kommunikatsioonivabadus eeldab meedia pluralismi, mis tähendab sisuliselt allikate, teemade, arvamuste jne paljusust. Kui aga kasutatakse sarnaseid allikaid, kannatab meedia pluralism ja seetõttu ka kommunikatsioonivabadus.

Vastuollu minevad faktid

Kuigi uudised, mis ilmuvad sarnasel kujul erinevates lehtedes, pärinevad kas pressiteadetest või on mõnest teisest lehest laenatud, esineb neis vastuollu minevaid fakte:

- Postimees kirjutab 23.septembri loos “HIV-nakkus võib olla igal sajandal Eesti täiskasvanud elanikul”, et *Eestis oli juuni seisuga registreeritud kokku 4786 HIV-juhtu ning 73 juhul oli diagnoositud AIDS*. Eesti Päevaleht kirjutab samal päeval artiklis “HIV-positiivsete arv kasvab väga kiiresti”, et *kokku on 16 aasta jooksul HIV-positiivsus diagnoositud 4898 ja aids 73 inimesel*. SL Õhtuleht aga väidab 24.septembri artiklis “Igal 100. Eestlasel HI-viirus?”, et *tänavu kõigest kuue kuuga on HI-viirusesse nakatunud 344 inimest, juulis oli kokku 4786 nakatunut*.
- Järgnevas SL Õhtulehe loos on viidatud Eesti Päevalehele, kuigi Päevaleht trükiversioonis sellist uudist avaldanud ei ole.

Õppevahendite kõrge hinna tõttu saatsid Eesti Lastevanemate Liidu Saaremaa ja Pärnumaa osakonnad pea-, rahandus- ja haridusministrile kirja, milles juhiti tähelepanu, et põhiseaduse järgi peaks üldharidus olema tasuta, kirjutab EPL. (BNS. (2005). Lapsevanemad kallite töövihikute vastu. SL Õhtuleht, 20.september.)

On arvata, et viidatud on Eesti Päevalehe internetiversioonile EPL.EE.

- *Tulika Takso turundusjuht Tiit Isop märkis Postimehes, et firma pole hinnatõstmist veel otsustanud, kuid kilomeetrihind võib tõusta praeguselt 7 kroonilt 1-2 krooni võrra kõrgemale.*

(Hinnaralli: kallineb nii autokool kui taksosõit. SL Õhtuleht, 7.september.)

Postimehe 5.septembri artiklis “Tartu taksosõit kallines” aga sellist allikat ei ole.

Tulemuste kokkuvõte

- erinevate lehtede uudistes oli sarnaseid uudiseid kokku 29%. Kõige rohkem oli ainulaadseid uudiseid SL Õhtulehes (75%). Postimehes oli ainulaadseid artikleid 70,6% ja Päevalehes 61,9%.
- ajalehed kasutavad erineval määral teiste lehtede uudiseid (autoriks on teine leht või teise lehe ajakirjanik) enda lehes - teisi lehti kasutas autorina kõige rohkem SL Õhtuleht oma lühiauudistes, sellele järgnesid Postimehe pikad uudised, Postimehe lühiauudised, Eesti Päevalehe pikad uudised, SL Õhtulehe pikad uudised. Eesti Päevalehe lühiauudistes teist väljaannet autorina ei olnud märgitud.
- septembrikuus oli 49 uudis-sündmust, mis sattusid sarnase uudisena kõigisse kolme lehte ning 135, mis avaldati sarnase uudisena kahes lehes.
- üldjuhul laenavad lehed niipalju, et see ei ületa “Artiklite refereerimise hea tava” 20% või kuni viie lause piiri, esineb ka erandeid
- enamus laenamistest käib läbi BNSi
- sarnastes lugudes kasutatakse ka sarnaseid allikaid, mis on negatiivne ilming uudispildi mitmekesisusele
- üldjuhul kasutavad ajalehed uudiste juures erinevaid (lavastatud) sündmusfotosid. Savisaare juhtumi juures kasutasid kõik pildina aga maja.
- lähemalt uuritud 20st teemablokist, kus oli 69 lugu, esines kolme teemabloki lugude seas vastuolulisi fakte.
- kolme lehe peale domineerib loos ühe ja kahe huvigrupi kasutamine, üsna võrdselt on ainult ühe vaatenurgaga, peamiselt ühe vaatenurgaga ja paljude vaatenurkadega lugusid, teistest pisut enam ainult ühe vaatenurgaga lugusid
- geograafiliselt leiab uudistes rohkem kajastamist Harjumaa, eriti Tallinn, millele järgneb pika vahemaaga Tartu. Uudismaastikult puuduvad Jõgeva, Kuressaare, Põlva, Paide, Rapla ja Jõhvi.
- lugudes on rohkem kõrgema sotsiaalse staatusega allikaid

- ajakirjanikud kasutavad rohkem mees- kui naissoost ning pigem eesti- kui võõrapärase nimega allikaid ning lugude peakangelasi. Allikate valik on mingil määral seotud ajakirjaniku enda etnilise taustaga.

DISKUSSIOON

Aeron Davis (2003) ütleb, et ajakirjanikel on uudiste kogumise jaoks ressursid vähenenud, samas on väljastavate uudiste arv pidevalt kasvanud. Seetõttu on meediaväljaanded hakanud järjest enam sõltuma pressiteadetest ning suhtekorraldus on meediale hakanud järjest enam mõju avaldama.

Laiemas plaanis on uudispildi mitmekesisus seotud ikkagi pluralismi mitmekesisuse ideega, kus inimesel peab olema võimalus erinevate infokanalite vahel valida, et sündmustest adekvaatne pilt saada. Teisalt peab inimestel olema võimalus ka meedias oma sõna öelda. Aeron Davis (2003) ütleb, et pressiteated ja suhtekorraldajad on Briti meediasse aidanud palju väikesi firmasi, kes ilma suhtekorralduseta ei oleks meediasse sattunud. Aga pressiteadete ja agentuuriuudiste kasutamisega jääb tavainimese hää l meediast kaduma. Kas igauks, kes tahab meedias midagi öelda, teisi millestki teavitada, peab endale suhtekorraldaja palkama? Lehtedesse uudiste valimisel peaks lähtuma siiski uudisväärtuse kriteeriumitest, mitte info kättesaadavusest.

Sellest tööst võib leida nii mõnegi huvitava uudiste mitmekesisust puudutava tulemuse ning püstitatud ülesanded sai täidetud.

Selgus, et ligikaudu kolmandik uudiseid on lehtedes sellised, millest kirjutavad ka teised lehed.

Sarnaste lugude puhul kasutatakse ka sarnaseid allikaid, keda parafraseeritakse erinevates lehtedes sarnaselt. Sellest tulenevalt ilmuvad erinevates lehtedes sarnased faktid. See mõjutab infopilti negatiivselt.

Töös tuli välja, et suures osas käib laenamine läbi BNSi. Sellise laenamise puhul viidatakse BNSile, mitte originaallikale.

Lehtedevahelise laenamise käigus viitavad lehed siis, kui refereering ei ületa 20% originaalartikli mahust. Kui see piir on ületatud, jäetakse mõningate eranditega üldse viitamata ja esitatakse uudist kui lehe originaaluudist, toimub nn uudise varastamine.

Ükski kolmest ajalehest (Postimees, Eesti Päevaleht ja SL Õhtuleht) ei pea sajaprotsendiliselt kinni “Artiklite refereerimise heast tavast”.

Ajalehed tahavad küll, et teised lehed ei võtaks nende uudiseid üle, aga arvatavasti aja- ja rahanappuse tõttu laenavad teistelt lehtedelt ikkagi uudiseid. Samadel

põhjustel võetakse uudiseid ka pressiteadetest ja teadete agentuuridest. See võib aga viia selleni, et kõik lehed võivad varsti olla identsed.

Teisalt kannatab uudiste laenamise ja sarnaste uudiste kirjutamise all üldine meedia kvaliteet – uudiseid võetakse trükimeediasse ka juba audiovisuaalsetest meediumitest. Töös selgus, et ühel juhul põhines ajalehe lühiauudis TV3 uudisel ja ühel juhul ETV uudisel.

Kinnitust andsid teorias toodud Ameerika uurimuste põhjal toodud väited, et ka Eesti päevalehtedes kasutatakse rohkem meessoost ja enamuses olevat, st eestipärase nimega allikaid. Samuti kasutatakse rohkem kõrgema sotsiaalse staatusega allikaid.

Selgus, et erinevalt Ameerikast, ei meeldi Eesti ajakirjanikel kasutada lugedes eriti rohkem kui kahte huvigruppi, samas võib ka kahe huvigrupiga tehtud loos olla palju vaatenurki.

Kõige raskem oli kindlaks teha allikate sotsiaalset staatust, kuna kõiki inimesi, isegi riigikogu liikmeid, ainult nime järgi ei tunne. Samuti tekitas kohati raskusi allikate kategooriatesse liigitamine. Kuigi allikate uurimiseks on sarnast meetodit kasutanud Nikkolo (2006) oma seminari – Raba (2003) on bakalaureusetöös, on tegemist üsna subjektiivse kategooriaga ja seetõttu ei pruugi olla väga adekvaatne.

Samuti on subjektiivne inimeste etnilise tausta eristamine ainult perekonnanime järgi. Ometi tundub see parim lahendus, kuidas nii suure valimiga sellist uurimust läbi on võimalik viia. Kui valim oleks väiksem, saaks helistada ajakirjanikele, uurida nende endi käest tausta, mitte oletada seda perekonnanime järgi, samuti saaks ajakirjanike käest täpsemat infot allikate kohta, kellega nad rääkinud on.

Sarnaste uudiste päritolu (kas on pärit pressiteatest või on laenatud) uurimiseks peaks kasutama ka toimetuse vaatlust või intervjuud ajakirjanikega. Niisama on üsna raske ennustada, mille pärast lehtedes ilmuvad sarnased uudised.

Kuna selgus, et palju laenamisi käib läbi BNSi, siis võiks BNSi pidada üheks suurimaks uudispildi ühetaolisuse põhjustajaks. Laenamised võivad toimuda ka läbi Scan Pixi. Teine sarnaste uudiste tekitaja on ajakirjanike laiskus, motivatsiooni puudus või siis rahaliste vahendite nappus – lepatakse pressiteadetega, selle asemel, et astuda kontorist välja ja leida uudise kajastamiseks uusi ja põnevaid seisukohti.

Kindlasti tasuks uurida seda, kuidas BNS kasutab lehtede uudiseid – kui palju ta refereerib neid ja kas ta astub sellega üle „Artiklite refereerimise heast tavast“.

Samuti tasuks uurida, milliseid teemasid Eesti päevalehtedes kajastatakse ja kui mitmekesised need on. Geograafilise mitmekesisuse uurimiseks tasuks uurida ka lühiuudiseid ning uudispildist parema pildi saamiseks peaks vaatlema tervet lehte – sageli võivad ühe lehe siseuudised olla hoopiski teise lehe spordi- või majandusuudiste küljel.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on aimu saada, kui mitmekesine oli uudispilt Eestis ilmuvate eestikeelsete päevalehtede Eesti uudistes 2005. aasta septembrikuus.

Selleks uuris töö autor Postimehe ja Eesti Päevalehe sise- ja majandusuudiseid ning SL Õhtulehe siseuudiseid. Esmalt leidis uurimist, kui palju on päevalehtedes sarnaseid uudiseid, milliseid allikaid kasutatakse, millised Eestimaa paigad leiavad rohkem kajastamist kui teised ning teisi mitmekesisuse aspekte ning seejärel ka sarnaseid uudiseid lähemalt.

Kokku tuli valimisse 1594 kirjutist.

Bakalaureusetöö andis tõestust, et uudiste laenamine ja uudiste pressiteadete ja agentuuriuudiste põhine kirjutamine on Eestis probleemiks. Tihti ilmuvad mitmes lehes samal päeval sarnast sündmust kajastavad sarnased uudised, mis annavad tõestust pressiteadete kasutamisest. Sageli ei peeta kinni Eesti Ajalehtede Liidu “Artiklite refereerimise heast tavast”, ometi on kõik kolm lehte sellega nõustunud. Sellest tulenevalt iga kolmas uudis, mida inimesed eestikeelsest päevalehest loevad, on avaldatud juba või avaldati samal päeval mõnes teises eestikeelses päevalehes.

Postimehes, Eesti Päevalehes ja SL Õhtulehes kasutatav allikas on enamasti kõrge sotsiaalse staatusega – (tipp)juht või (tipp)ekspert-, eestipärase nimega meesterahvas. Geograafiliselt leiavad teistest maakondadest rohkem kajastamist Harjumaal, eriti Tallinnas toimuvad sündmused.

SUMMARY

This thesis is titled "The Diversity in news in Estonian Daily Newspapers: Estonian News in September, 2005." and its aim is to determine the degree of variety regarding Estonian news being published in Estonian daily newspapers in Estonia in September, 2005.

In order to achieve that goal, the author of the thesis examined both internal and economic news of newspapers Postimees and Eesti Päevaleht and the internal news of SL Õhtuleht. The first part of the paper studied several aspects of variety, including the sources used, the parts of Estonia receiving more coverage than others, and the extent to which the daily papers published similar news. The second part took similar news under closer scrutiny.

All in all there were 1594 pieces of writing in the sample.

This Bachelor's thesis provided proof that there is a problem in Estonia of borrowing news and writing news on the basis of press releases and news from news agencies. It often happens that several newspapers publish similar news covering similar events on the same day – this proves the use of press releases. It is common that the Estonian Newspaper Association's code of ethics, which among other things lists the rules for referring to sources, is not adhered to, despite the fact that all three papers have agreed to it. Hence one in every three news stories people read in an Estonian newspaper, has already been published or was published the same day in a different Estonian newspaper.

The source used in Postimees, Eesti Päevaleht and SL Õhtuleht is most often male, has an Estonian name and high social status – either a (top) executive or a (top) expert. Geographically, events taking place in Harjumaa, especially Tallinn, find more coverage than those of any other county.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Artiklite refereerimise hea tava. http://www.eall.ee/lepped/refereerimise_hea_tava.html. November, 2005.
- BNSi ja Postimehe sõlmitud „Andmebaasi kasutusleping“. 23. november, 2005.
- Colon, A. Making a Difference, One Newspaper at a Time. <http://www.poynter.org/column.asp?id=58&aid=97031>. Aprill, 2006.
- Davis, A. (2003). Public Relations and News Sources. In News, Public Relations and Power. Cottle, S. London: SAGE Publications.
- Ettema, J., Whitney, D. & D. Wackman (1997). Professional Mass Communicators. In Berkowitz, D. Social Meanings of News. London: SAGE Publications, 31-50.
- Hackett, R. A. & W. K. Carroll. Critical Social Movements and Media Reform. http://www.wacc.org.uk/wacc/publications/media_development/2004_1/critical_social_movements_and_media_reform. Aprill, 2006.
- Hennoste, T. (2001). Uudise käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kokk, A (2006). Kirjalik vastus autori küsimustele. 16. aprill, 2006.
- Kokk, A (2006). Kirjalik vastus autori küsimustele. 21. mai, 2006.
- Koorberg, V. (2006). Kirjalik vastus autori küsimustele. 16. aprill, 2006.
- Martin, M. & L. Larsen. Poynter Podcasts: Diversity in Denmark and the Cartoon Controversy. http://www.poynter.org/content/content_view.asp?id=98045&sid=5. Aprill, 2006.
- Mattingly, T. Religion in (or Out of) the News. <http://www.poynter.org/column.asp?id=58&aid=95504>. Aprill, 2006.
- McQuail, D. (1995). Media Performance: Mass Communication and the Public Interest. London: SAGE Publications, 27-42
- McQuail, D. (2003). McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Mällo, K.-L. (2006). Autori intervjuu. Tartu, 17. aprill.

- Pilvre, B. (2000). Construction of Gender in the Cover-column Person in the Estonian Weekly Eesti Ekspress. Käsikirjaline magistritöö. Psühholoogia osakond, Tallinna Pedagoogiline ülikool, Tallinn.
- Project for Excellence in Journalism & R. Edmonds. Content Analysis. http://www.stateofthemedias.com/2005/narrative_newspapers_contentanalysis.asp?cat=2&media=2. Aprill, 2006.
- Raba, R. (2003). Sotsiaalsete gruppide esindatus allikadena maakonnalehtede Sakala ja Pärnu Postimees kohalikes uudistes aastatel 1995 ja 2000. Käsikirjaline bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu ülikool, Tartu.
- Roach, R. Investigating Newsroom Diversity. http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0DXK/is_13_18/ai_77807217. Aprill, 2006.
- Ruus, J. Valitsemisinstituudid ja -korraldus. <http://ec.ut.ee/alar/pp2004/Riik%20ja%20valitsemisinstitutsioonid.doc>. oktoober, 2005
- Scanpix Baltics. www.scanpix.ee/klient.html. Mai, 2006.
- Shoemaker, P.J. & Reese, S.D. (1991) Mediating the Message. NY: Longman Publishing Group.
- SL Õhtuleht. <http://www.sloleht.ee/index.aspx?v=toimetused&rid=6>. Mai, 2006.
- Splichal, S. Why Are the Rights of Media Owners Considered Superior to the Personal Right to Communicate?. http://www.wacc.org.uk/wacc/publications/media_development/2004_2/why_are_the_rights_of_media_owners_considered_superior_to_the_personal_right_to_communicate. Aprill, 2006.
- Vihalemm, P. Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid. Käsikirjaline loengukonspekt 2004. TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Vikipeedia. http://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_rahvastik. Mai, 2006.
- Woods, K. M. The Duh! in Diversity. <http://www.poynter.org/column.asp?id=58&aid=84455>. Aprill, 2006.

LISA 1. Meetod

1. OSA

1. Uudises on esindatud:

1. üks huvigrupp
2. kaks huvigruppi
3. kolm huvigruppi
4. neli ja rohkem huvigruppi

2. Uudises on toodud:

1. palju vaatenurki – mitmel huvigrupil võib olla ka sama vaatenurk
2. peamiselt üks vaatenurk
3. ainult üks vaatenurk

3. Uudises:

1. on kajastatud ajakirjaniku enda arvamus
2. ei ole kajastatud ajakirjaniku enda arvamus – kui palju suruvad ajakirjanikud inimestele peale oma arvamust ja muudavad sellega ka uudispilti

4. Mitu mees- ja naisallikat on loos?

5. Kas loo peategelane (kui on olemas) on mees või naine?

6. Mitu eesti (näiteks Tamm, Jõgi, Niinepuu) ja võõrapärase nimega (näiteks Mody, Kornilova) allikat on loos?

7. Kas loo peategelane (kui on olemas) on eesti- või võõrapärase nimega?

8. Millise maakonna/linna tegemisi kajastab uudis?

1. Harjumaa (Tallinn)
2. Tartumaa (Tartu)
3. Pärnumaa (Pärnu)
4. Ida-Virumaa (Jõhvi)
5. Lääne-Virumaa (Rakvere)
6. Võrumaa (Võru)
7. Valgamaa (Valga)
8. Põlvamaa (Põlva)

9. Läänemaa (Haapsalu)
10. Saaremaa (Kuressaare)
11. Hiiumaa (Kärdla)
12. Järvamaa (Paide)
13. Viljandimaa (Viljandi)
14. Jõgevamaa (Jõgeva)
15. Raplamaa (Rapla)

9. Kas loo teinud ajakirjanik on (ainult siis, kui on lehe enda ajakirjanik, mitte mujalt lehest võetud kirjutise ja ajakirjanikuga) on mees/naine, eesti-/võõrapärase nimega?

10. Allikate sotsiaalne staatus (meetodi see punkt pärineb Raba (2003) bakalaureusetööst):

1. Tippjuhid (seadusandjad, valitsuskabineti liikmed, kohalike omavalitsuste juhid, maavanemad, suurfirmade juhid ja omanikud)
2. Juhid (väiksemate ja keskmise suurusega asutuste, ettevõtete ja organisatsioonide juhid ja omanikud ning osakondade juhid)
3. Tippspetsialistid
4. Keskmise ja madalama astme spetsialistid (sh. tehnikud, projektijuhid, pressiesindajad)
5. Reaametnikud
6. Õpetajad, õppejõud (sh. teised juhupositsiooni mitteomavad haridustöötajad)
7. Teenindajad, müügitöölised
8. Kultuuriinimesed (va. Kultuuriasutuste juhid)
9. Lihttöölised (autojuhid, liinitöölised jne.)
10. Pensionärid
11. Üliõpilased
12. Õpilased
13. muu
14. allikas puudub

2. OSA. VAADATA TERVE BLOKI PEALE KOKKU

1. Uudisväärtus

1. Värskus
2. Prominentsus
3. Mõjukus
4. konflikt
5. Ebatavalisus
6. Aktuaalsus
7. Lähedus
8. Olulisus inimestele
9. Dramaatilisus

Pullerits (1997) ütleb, et uudistes võiks olla esindatud vähemalt neli kriteeriumit.

2. Loo fookus (määratleda lühidalt oma sõnadega)

3. Foto kasutamine

Kas on kasutatud? Mitu fotot? Kas on kasutatud sama fotot? Kas on kasutatud sarnast fotot teise lehega? Milline foto?

1. Kas on viidatud teisele lehele? Kas on kinni peetud refereerimise hea tava kokkuleppest?
2. Millises järjekorras uudis erinevates lehtedes avaldati?
3. Kas fookus muutub erinevates lehtedes?
4. Kas ja millised on foto kasutamise erinevused (on/ei ole, kas on sama?)?
5. Millised allikad on uudises samad, millised erinevad?
6. Kas on sarnastes uudistes on omavahel vastuollu minevaid fakte?

LISA 2. 19 teemablokki.

	Paljud kaubad ja teenused teevad lähiajal hinnahüppe – võrdlesin kõikide kütusehinna lugudega	PM 6.09
1	<p>Rekordkallis kütus paneb kiruma "Kõik raha jääb nüüd tanklasse!" Eestlane peab paagitäie nimel rügama ligi kolm päeva</p> <p>Gaas põhja! Bensiini hind võib tõusta üle 15 krooni Bensiini hind lendas reede õhtul lakke Bensiini hind ületas 16 krooni piiri</p>	<p>EPL 1.09 SLÕL 6.09 SLÕL 7.09 SLÕL 10.09 PM 2.09 PM 3.09 SLÕL 3.09</p>
2	<p>Bussiliikluse krahh on nädalate küsimus Kütuse hinnaralli ähvardab tõsta bussipiletite hinda kõigil liinidel Kütusehinna tõus mõjub valusalt Bussiettevõtted tõstavad piletihindu</p> <p>Diislikütus kruvib bussipiletite hinda üles Bussifirmad ei ela kütuse kallinemist iseseisvalt üle</p>	<p>SLÕL 3.09 PM 5.09 EPL 6.09 EPL 10.09 SLÕL 10.09 EPL 15.09</p>
3	<p>Hinnaralli: kallineb nii autokool kui taksosõit Tartu taksosõit kallines</p>	<p>SLÕL 7.09 PM 5.09</p>
4	<p>Kallinenud kütus tirib piima hinna üles Kallis kütus tõstab piimatoodete hinda</p>	<p>EPL 19.09 PM 20.09</p>
5	<p>Küttehind viib soojatootjad meeleheitele Toasoe kallineb talvel pere kohta 2000-4000 krooni</p>	<p>PM 15.09 EPL 1.09</p>
	<p>Toasooja hind võib üle Eesti tuntavalt tõusta</p> <p>Ekspertid ennustavad energiakriisi: vahendajate poolt üleskruvitud õlihind teeb toasooja tarbijale kalliks</p>	<p>EPL 22.09 SLÕL 30.09</p>
6	<p>Juurdluse kokkuvõte ei näita Hanschmidtil süüd Mart Sörg ei näe keskpanga juhil süüd Finantsinspeksioon ei leidnud Hanschmidtil süüd</p>	<p>PM 13.09 PM 13.09 EPL 24.09</p>
7	<p>Keskpank huvitub Ain Hanschmidti tegevusest Hanschmidt võis rikkuda seadust Hanschmidti tegevus uurimise all Finantsinspeksioon nõuab Hanschmidtilt selgitusi Ühispanka omanik asub Hanschmidti juhtumit uurima</p>	<p>PM 10.09 PM 1.09 PM 2.09 SLÕL 2.09 EPL 2.09</p>
8	<p>Vanemad pole koolikuludega rahul Lapsevaenemaid pahandavad koolituskulud Lapsevanemad nõuavad aru koolikulude kohta</p>	<p>SLÕL 13.09 EPL 19.09 PM 20.09</p>
9	<p>Töövihikud löövad pere eelarvesse augu Töövihikuhinnad tõusevad piiranguteta</p> <p>Lapsevanemad kallite töövihikute vastu Töövihikud kolivad internetti</p>	<p>SLÕL 5.09 PM 8.09 SLÕL 20.09 EPL 21.09</p>
10	<p>Odavalt saadud suvila väärtuseks hindas Savisaar 2,6 miljonit krooni Ansip ootab Savisaare suvilaostu uurimist Ansip: ammendavat seletust tehingute asjus pole antud</p>	<p>EPL 14.09 PM 16.09 EPL 16.09</p>

11	Savisaare suvemaja maksis juba kaheksa aasta eest üle poole miljoni Laidoneri-Savisaare villa hinnati juba 2003. aastal 800 000 kroonile Seppik peab Savisaare majaostu valimismulliks Seppik õigustas Savisaare tehingut, Kägu maja hinnati 3, 21 miljonile	EPL 22.09 SLÕL 26.09 PM 23.09 EPL 23.09
12	Savisaar sai miljonikrundi 500 000 krooniga Kruuda: suvilate hinda kahandavad ranged ehitusnõuded Savisaar sai villa võileivahinnaga	PM 7.09 EPL 8.09 SLÕL 8.09
13	Skype'i müük lisab Eestile miljonäre Skype'i müük toob ligi 700 miljonit Eestlaste loodud netitelefon müüdi hiigelsumma eest	PM 13. 09 EPL 13.09 SLÕL 14.09
14	Teadlased soovivad naastrehvid keelata Teadlased soovivad keelata naastrehvid Teadlased soovivad naastrehvid keelata	EPL 10.09 PM 12.09 SLÕL 12.09
15	Ministeerium avaldab täna kopterihuku vahearuande Kopteriõnnetuse aruanne sai avalikuks Kopterireisi viimased 37 sekundit Allakukkumise põhjustas kopteri tõusuhoova tõstmine?	PM 14.09 PM 15.09 EPL 15.09 SLÕL 15.09
16	Estonia mälestusüritus paljastab uusi seiku? Neli vastamata küsimust Estonia huku asjus – miks keegi neile ei vasta? Estonia huku aruanne -lausvale?	SLÕL 24.09 EPL 27.09 SLÕL 28.09
17	Saaremaa ja mandri vaheline sild on tunnelist poole odavam Saaremaa sild maksaks 2,75 miljardit Saaremaa sild maksaks ligi kolm miljardit krooni	PM 26.09 SLÕL 26.09 EPL 27.09
18	Tööline sai uues piimafarmis surma Saaremaa piimafarmis hukkus tööline Vastavatud farmi lüpsivärv tappis karjaku	PM 22.09 EPL 23.09 SLÕL 23.09
19	HIV-nakkus võib olla igal sajandal Eesti täiskasvanud elanikul HIV-positiivsete arv kasvab väga kiiresti Igal 100. eestlasel HIV-viirus?	PM 23.09 EPL 23.09 SLÕL 24.09